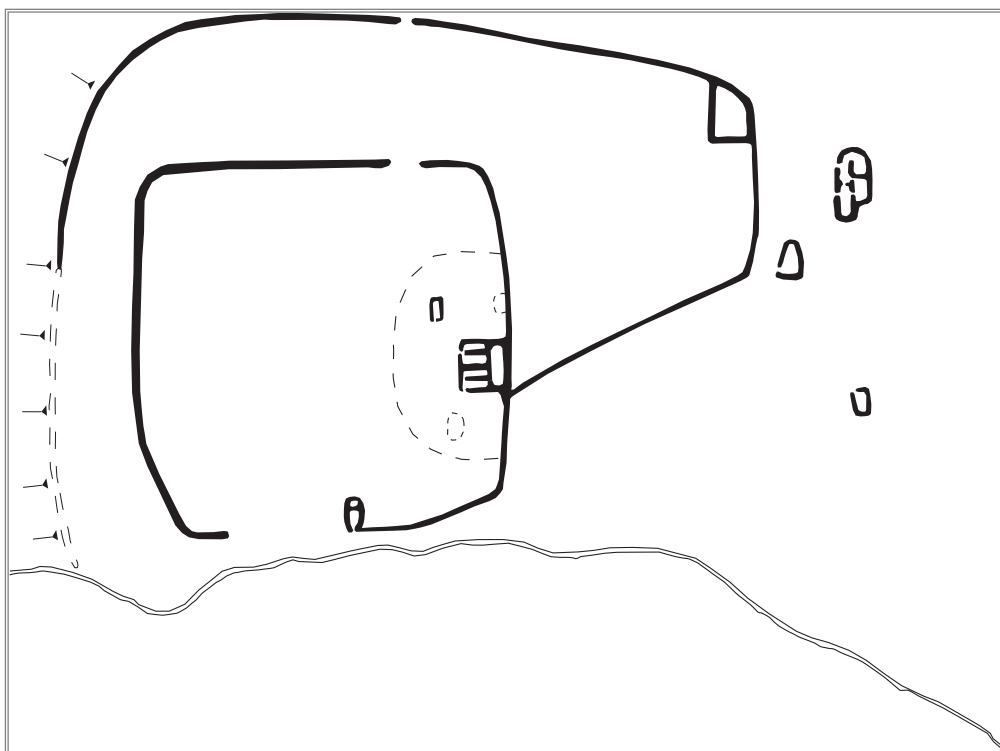

Fornleifaskráning á Rauðuskriðu og hjáleigum

Elín Ósk Hreiðarsdóttir og Birna Lárusdóttir

Fornleifastofnun Íslands
FS332-05211
Reykjavík
2006

Teikning á forsíðu er af Þorsteinsstöðum (SP-258:017)

© Fornleifastofnun Íslands
Bárugötu 3
101 Reykjavík

Sími: 551 1033
Fax: 551 1047
Netfang: fsi@instarch.is

Efnisyfirlit

1. Inngangur	5
2. Um fornleifaskráningu	7
3. Saga Rauðuskriðu og fyrri rannsóknir á jörðinni	9
Saga byggðar	9
Fyrri rannsóknir	11
4. Fornleifaskrá	15
Sp-258 Rauðaskriða	17
Sp-258b Skriðusel	34
Sp-259 Skriðuland.....	36
5. Fornleifar og byggð á Rauðuskriðu	41
Yfirlit um hlutverk minja og hættumat	41
Tillögur um kynningu fornleifa	43
6. Heimildaskrá	45

Viðauki

Hnitaskrá í Landshnitakerfi (ISN 93)

Minjakort fyrir Rauðuskriðu og hjáleigur: suðurhluti

Minjakort fyrir Rauðuskriðu og hjáleigur: norðurhluti

1. Inngangur

Sumarið 2003 fór fram lítill uppgröftur á gerði í landi Rauðuskriðu í Aðaldælahreppi, þar sem talið var líklegt að bænhús, sem þekkt er úr heimildum, leyndist. Prufuskurðir í gerðið leiddu hins vegar í ljós að þar var ekki að finna kirkjugarð heldur er gerðið líklega kálgarður. Í tengslum við uppgröftinn hóf Fornleifastofnun Íslands, sumarið 2003, aðalskráningu fornleifa á Rauðuskriðu. Þeirri skráningu var haldið áfram næstu ár og var skráningu á Rauðuskriðu og hjáleigum hennar, Skriðulandi og Skriðuseli, lokið síðsumars 2005.

Áður en vettvangsskráning hófst á Rauðuskriðu hafði Fornleifastofnun unnið heimildaúttekt (svæðisskráningu) á jörðinni ásamt öðrum jörðum í hreppnum. Hildur Gestsdóttir sá um úttekt á Rauðuskriðu og hjáleigum.¹ Sumarið 2003 unnu Birna Lárusdóttir og Elín Ósk Hreiðarsdóttir að skráningu á Rauðuskriðu. Síðari ár vann Elín áfram að skráningu. Sumarið 2005 aðstoðaði Stefán Ólafsson við skráningu. Elín er höfundur skýrslu þessarar.

Við vettvangsskráningu voru tekin viðtöl við staðkunnuga og gengið á alla minjastaði, þeir hnitsettir og teiknaðir upp ef um rústir var að ræða. Auk þess voru ritaðar ítarlegar lýsingar á hverjum stað fyrir sig. Samtals voru skráðar 63 fornleifar á Rauðuskriðu og hjáleigum (þar af 3 í Skriðuseli en 16 í Skriðulandi). Skráningin sem gerð var er s.k. aðalskráning en við slíka skráningu er gengið á alla þekkta minjastaði. Stigsmunur er á aðalskráningu og deiliskráningu en þegar síðarnefnd tegund skráningar er unnin (oftast í tengslum við deiliskipulag) er gengið yfir hvern þumlung þess svæðis sem tekið er út til að tryggja að þar leynist ekki áður óþekktar fornleifar. Við aðalskráningu eru hins vegar gjarnan stór landsvæði innan jarða þar sem ekki er vitað um fornleifar og ekki eru skoðaðir. Ekki er óhugsandi að fornleifar leynist á slíkum svæðum. Fjórar af fornleifunum 63, allt garðlög, fundust í landi Rauðuskriðu við yfirferð loftmynda eftir að vettvangsskráningu var lokið og voru þær því ekki rannsakaðar á vettvangi.

Efnisskipan í þessari skýrslu er svipuð og í öðrum skýrslum um skráningu fornleifa. Á eftir inngangi er kafli um fornleifaskráningu sem m.a. gefur yfirlit um löggjöf og aðferðir við fornleifaskráningu (2. kafli). Í kjölfar hans fylgir kafli um sögu

¹ Hildur Gestsdóttir og Sædis Gunnarsdóttir. 2001. „Menningarminjar í Aðaldal, Kinn og Bárðardal: Svæðisskráning.“ Fjölrit nr. FS129-00111. Fornleifastofnun Íslands. Reykjavík.

byggðar á jörðinni og fyrri rannsóknir (3. kafli). Síðan er birt skrá yfir alla fornleifar á jörðinni (4. kafli). Í 5. kafla er svo að finna yfirlit um tölfraði og hættumat minjastaða á Rauðuskriðu og að lokum settar fram tillögur um kynningu fornminja.

Jóhannes Haraldsson ferðapjónustubóndi á Rauðuskriðu er hvatamaður rannsókna á jörðinni. Að hans undirlagi veitti Aðaldælahreppur 50.000 kr styrk til skráningar á jörðinni. Vilja skrásetjarar hér með koma á framfæri bestu þökkum til Jóhannesar fyrir hans framlag og áhuga á verkefninu. Auk Jóhannesar vilja skrásetjarar þakka Theodóri Árnasyni, bónda á Rauðuskriðu II, fyrir ómetanlega aðstoð en Theodór var skrásetjurum innan handar og veitti upplýsingar um minjar á svæðinu.

2. Um fornleifaskráningu

Hátt á aðra öld er liðið síðan skráning fornleifa hófst á Íslandi en þó er enn langt í land að til sé heildstæð skrá um fornleifar á Íslandi. Á síðustu áratugum 19. aldar voru margir minjastaðir kannaðir á vegum Hins íslenzka fornleifafélags, einkum og sérílagi staðir sem á einn eða annan hátt tengdust fornsögum og sögu þjóðveldisins. Eftir aldamótin dró úr fornleifakönnun á vegum félagsins og var þráðurinn ekki tekinn upp að nýju fyrr en um og eftir 1980.

Skoðanir manna á því hvað teljast fornleifar hafa breyst mikið á þessum tíma. Byggingar sem voru hversdaglegar fyrir hundrað árum síðan eru nú orðnar minjar um horfna lífshætti. Skilningur hefur vaknað á nauðsyn þess að skrá upplýsingar um slíkar minjar og vernda þær fáu sem eftir eru fyrir komandi kynslóðir. Nauðsynlegra upplýsinga um gerð og ástand fornleifa er aðeins hægt að afla með vettvangsathugun, og við það er venjulega átt með hugtakinu fornleifaskráning. Til þess að vettvangsathugun komi að fullu gagni verður þó fyrst að taka saman ýmiskonar upplýsingar, bæði skriflegar og munnlegar, sem vísa á minjastaði og geta gefið vísbendingar um hlutverk mannvirkjaleifanna. Markmið svæðisskráningar er að gefa heildaryfirlit um ástand og eðli menningarminja á skipulagssvæðinu, finna og skilgreina svæði og staði sem eru sérstaklega athyglisverðir eða í sérstakri hættu og vera undirbúningur undir aðalskráningu fornleifa. Aðalskráning felst í vettvangsvinnu og miðar að því að staðsetja og kortleggja einstaka minjastaði og lýsa þeim á skipulegan hátt. Deiliskráning er síðan nákvæmari úttekt á litlu svæði og er unnin samhliða áætlanagerð um endanlega ráðstöfun jarðnæðis.

Á undanförunum árum hafa verið gerðar breytingar á löggjöf um verndun fornleifa og hefur eftirlit með framkvæmd laganna verið aukið. Samkvæmt 10. grein þjóðminjalaga (nr. 107/2001), eru allar fornleifar á Íslandi friðhelgar: „Fornleifum má enginn, hvorki landeigandi, ábúandi né nokkur annar, spilla, granda né breyta, ekki heldur hylja þær, laga né aflaga né úr stað flytja.“ Er þessi fornleifakönnun í anda þeirra markmiða sem sett hafa verið þessari löggjöf. Mat á áhrifum framkvæmda á fornleifar gerir kröfur um fjölþætta athugun á heimildum og vettvangsrannsókn, enda er skilgreining á fornleifum í þjóðminjalögum víðtæk. Til fornleifa teljast hvers kyns leifar fornra mannvirkja og annarra staðbundinna minja sem menn hafa gert eða mannaverk eru á, svo sem:

- a. búsetulandslag, byggðaleifar, bæjarstæði og bæjarleifar ásamt tilheyrandi mannvirkjum og öskuhaugum, húsaleifar hvers kyns, svo sem kirkna, bænahúsa, klaustra og búða, leifar af verbúðum, naustum, verslunarstöðum og byggðaleifar í hellum og skútum;
 - b. vinnustaðir þar sem aflað var fanga, svo sem leifar af seljum, verstöðvum, bólum, mógröfum, kolagröfum og rauðablæstri;
 - c. gömul tún- og akurgerði, áveitumannvirki og leifar eftir veiðar til sjávar og sveita;
 - d. gamlir vegir, stíflur, brýr, vatnsvöð, varir, hafnir og bátalægi, slippir, ferjustaðir, kláfar, vörður og vitar og önnur vega- og siglingamerki ásamt kennileitum þeirra;
 - e. virki og skansar og önnur varnarmannvirki;
 - f. gamlir þingstaðir, meintir hörgar, hof og vé, brunnar, uppsprettur, álagablettir og aðrir staðir og kennileiti sem tengjast siðum, venjum, þjóðtrú eða þjóðsagnahefð;
 - g. áletranir, myndir eða önnur verksummerki af manna völdum í hellum eða skútum, á klettum, klöppum eða jarðföstum steinum og minningarmörk í kirkjugörðum;
 - h. haugar, dysjar og aðrir greftrunarstaðir úr heiðnum eða kristnum sið;
 - i. skipsflök eða hlutar úr þeim.
- Minjar 100 ára og eldri teljast til fornleifa, en heimilt er þó að friðlýsa yngri minjar

Það er skýrt af þessari skilgreiningu að fornleifar eru ekki aðeins öll mannvirki heldur einnig staðir sem á einn eða annan hátt tengjast menningu og atvinnuvegum, hvort heldur sem er vöð eða álagablettir. Þessari skilgreiningu er fylgt við hefðbundna fornleifaskráningu.

3. Saga Rauðuskriðu og fyrri rannsóknir á jörðinni

Rauðaskriða er í dalverpi vestan í Fljótshéið og myndar bærinn ásamt Bergsstöðum og Jódísarstöðum Skriðuhverfi sem er í landfræðilegum skilningi ekki í Aðaldal heldur dalnum sem Skjálfandafljót rennur um.²

Saga byggðar

Samkvæmt Landnámu er Rauðaskriða innan landnáms fóstbræðranna Vestmanns og Úlfs. Þeir námu Reykjadal allan vestan við Laxá og upp til Vestmannsvatns og nær landnám þeirra yfir stærstan hluta Aðaldalshrepps ef frá er talið landnám Höskulds Þorsteinssonar sem var nyrst í hreppnum (og bjó hann á Skörðum) og Grenjaðar Hrappssonar sem nam Þegjandadal og Kraunheiði, Þorgerðarfell og Laxárdal neðan.³

Á Rauðuskriðu, eða Skriðu eins og hún hét til forna, er fyrst minnst í heimildum í landamerkjabréfi frá 1263 en ekki er ástæða til annars en að ætla að jörðin sé þá búin að vera í byggð um langt skeið. Líklegast hefur hún byggst upp um/fljótlega eftir fyrsta landnám en til þess bendir stærð jarðarinnar, staðsetning og dýrleiki. Allar vísbendingar sem fá má úr fornum heimildum um Skriðuhverfi benda til þess að Rauðaskriða hafi verið mesta jörð hverfisins og þá kenningu styrkir einnig þjóðfélagsstaða margra ábúenda Rauðuskriðu í gegnum aldirnar. Sennilegt er að kirkja hafi verið reist á Rauðuskriðu þegar á 11. öld eins og á flestum stærri jörðum landsins. Ekki er óhugsandi að til þeirrar kirkju hafi verið sótt af öðrum bæjum í Skriðuhverfi á 12. og 13. öld, en frá 14. öld hefur Rauðuskriðukirkja tilheyrt Múlaþingum og verið þjónað af prestum þaðan.

Rauðaskriða var löngum ein af miðstöðvum veraldlegs valds í Suður-Þingeyjarsýslu og bjuggu á jörðinni bæði sýslumenn og lögmenn. Ekki er fjarstæðukennt að ætla að kirkjan á Rauðuskriðu hafi endurspeglad þjóðfélagsstöðu eigenda sinna og verið veglegra hús en venjulegar hálfkirkjur eða bænhus sem voru geysialgengar á Íslandi á miðöldum.

Flestar fornar heimildir um Rauðuskriðu snúa að þeirri kirkju sem stóð á jörðinni. Kirkju á Rauðuskriðu er fyrst getið í bréfi frá 1480 en það ár og næsta á eftir stóð Hrafn Brandsson lögmaður norðan og vestan, sem þá bjó á Rauðuskriðu, í

² Vað er einnig stundum talið til Skriðuhverfis þó bærinn sé drjúgan spöl sunnar.

³ ÍF I, 275-276. Þessi kafli byggir nokkuð á fyrri skýrslum Fornleifastofnunar sbr. Hildur Gestdóttir og Sædis Gunnarsdóttir. 2001 og Orri Vésteinsson. 2003.

málaferlum við Ólaf Rögnvaldsson Hólabiskup um reikningsskil af kirkjunni. Hrafn var fyrirliði þeirra leikmanna sem töldu að það kæmi biskupi ekkert við hvernig þeir héldu hálfkirkjur sínar, enda væru þær ekki sóknarkirkjur. Til eru þrjú bréf sem geta hálfkirkju Hrafn á Rauðuskriðu en af þeim verður ekkert annað um hana ráðið en að hún hafi staðið og verið í notkun.⁴

Kirkja stóð enn á Rauðuskriðu 1712 en þá hafði embættisgerð ekki farið fram þar í manna minnum.⁵ Benedikt lögmaður Þorsteinsson (d. 1733) fékk leyfi konungs til að reisa nýja kirkju á Rauðuskriðu 1726 en úr kirkjusmíðinni varð ekki fyrr en eftir dauða Benedikts en þá byggði Jón sonur hans „rausnarlegan bæ í Rauðuskriðu, og ... fallega smíðaða kirkju, er síra Stephán í Laufási Einarsson⁶ vígði til guðsþjónustugjörðar eptir skipun biskups; en að Jóni önduðum, þá ekkjan flutti sig þaðan, voru helstu húsin rifin, jörðin seld og kirkjan einnig seld og burtflutt.”⁷ Kirkja Jóns hefur því verið vígð milli 1746 og 1754 og tekin niður skömmu eftir 1776.

Talsvert landrými tilheyrir Rauðuskriðu og innan landamerkja jarðarinnar hafa byggst upp hjáleigur á nokkrum stöðum í gegnum aldirnar. Allar eiga hjáleigurnar það sameiginlegt að ekki er nákvæmlega vitað hvenær þær byggðust fyrst upp en ekki er ólíklegt að einhverjar þeirra kunni að hafa verið í byggð með hléum, í góðu árferði, allt frá því snemma á miðöldum. Þekktar hjáleigur í því landi sem tilheyrir Rauðuskriðu eru Skálholt (258:009)⁸, Steinsstaðir (258:010), Þorsteinsstaðir (258:016), Skriðuland (258b:001) og Skriðusel (259:001). Auk þessara býla má leiða líkur að því að Illugastaðir (258:007) í jaðri heimatúns Rauðuskriðu sem síðast var notað sem fjárhús, kunni að hafa verið kotbýli á einhverjum tímapunkti. Ekkert er vitað um aldur byggðar í Skálholti, á Þorsteinsstöðum og Illugastöðum en af rústum á tveimur fyrrnefndu býlunum að dæma, má ætla að skýringin kunni að vera sú að byggð þar hafi verið löngu komin í eyði þegar þeir Árne og Páll rita jarðabók sína í upphafi 18. aldar. Hafi Illugastaðir í fyrndinni verið býli eru öll ummerki um þá byggð horfin af yfirborði. Um aldur Steinsstaða, Skriðusels og Skriðulands eru einhverjar heimildir en allra þessara býla er getið í Jarðabók Árna og Páls snemma á 18. öld. Um Steinsstaði segja þeir: „Steinstader kallast örnefni sunnarlega í Skriðu

⁴ Íslenskt fornbréfasafn VI, 293, 337-39, 339-40

⁵ Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín XI, 160-61

⁶ Hélt Laufás 1738 til 1754.

⁷ Bogi Benediktsson (1881-84): *Sýslumannaæfir* I, 124.

landi, þar atla menn að í fyrndinni hafi bygð verið, þó þess sjáist mjög lítilmerki tóftaleifa og girðinga, því þetta pláss er mestalt í blauta mýri komið og má því ekki aftur byggja.“ En um Skriðusel (162): „...forn eyðihjáleiga hjer í landinu út í skóginum, sem hefur í eyði legið vel 40 ár, og veit því enginn nálægur um hennar byggíngarkosti að undirretta. Ekki má hjer aftur byggja, því túnið er viði vaxið en heyskapur enginn.“ Þrátt fyrir þessi ummæli varð Skriðusel langlífasta hjáleiga Rauðuskriðu en þar var búið fram til 1968. Um Skriðuland segir hins vegar í jarðabókinni (162): „Skriduland, partur af Skriðu. Bygð niður frá heimatúninu fyrir manna minni en eyðilagðist í bólunni, afdeilt að túni og engjum og reiknast fjórðungur allrar jarðarinnar meðan bygð varaði, að dýrleika xxv ƒ, og so túndast ut supra... Aftur má hjer byggja ef fólk fengist.“ Skriðuland var í byggð fram til 1952.

Samanlagðar upplýsingar um upphaf og eyði hjáleigubbyggðar í Rauðuskriðu eru því takmarkaðar. Líklegt verður að teljast að a.m.k. hluti þessara býla hafi byggst snemma og í góðu ári upp frá aðaljörðinni. Ekkert er vitað um hvenær það kann að hafa verið nákvæmlega en allar hafa þessar jarðir verið komnar í eyði á 17. öld þó að tvær þeirra, Skriðuland og Skriðukot, byggist aftur á síðari öldum. Hjáleigubbyggð í Rauðuskriðu hefur verið óvenju blómleg enda eru innan jarðamarka þekkt 5-6 býli. Styrkir það enn hugmyndir um Rauðuskriðu sem stórbýli enda landrými og -gæði þar umtalsverð. Með frekari rannsóknum á þeim leifum býlanna sem enn sjást, sem og frekari þrúfuskurðum í mikil og forn garðlög sem liggja víða um landið mætti án efa fá fyllri mynd af þróun byggðar á svæðinu og um aldur hjáleignanna.

Fyrri rannsóknir

Nokkrar rannsóknir/athuganir höfðu farið fram á Rauðuskriðu áður en vettvangsskráningu var lokið á jörðinni og verður hér getið þeirra helstu.

- Er þar fyrst að nefna að fornfræðingurinn Brynjúlfur Jónsson kom að Rauðuskriðu á rannsóknarferð sinni um Norðurland sumarið 1905 og segir svo frá:

Í Rauðuskriðu hefir verið kirkja, eða að minnsta kosti bænhús, í katholskri tíð.

Raunar er þess hvergi getið, svo jeg viti; en þar sér glögt fyrir kirkjugarðinum.

⁸ Þó reyndar megji færa rök fyrir því að í Skálholti hafi ekki verið stundaður hefðbundinn “býlis-búskapur”.

Kirkjutóft eða leiði er þó eigi hægt að aðgreina; það er alt orðið að óreglulegum þúfum. Legsteinn hefir verið tekinn þaðan og fluttur í fjárhús á túninu.⁹

- Þann 25. október 1930 friðlýsti Matthías Þórðarson garðinn og segir í friðlýsingarskjali: “Kirkjugarður forn vestur frá bænum.”¹⁰ Ekki er þó líklegt að Matthías hafi komið á bæinn heldur byggir hann að líkindum friðlýsingu sína á úttekt Brynjúlfs.
- Á 6. áratug 20. aldar var tekin saman örnefnaskrá um Rauðuskriðu eftir frásögn Árna og Sigurðar Friðfinnssona.¹¹
- Árið 2000 var Rauðaskriða ein þeirra jarða í Aðaldælahreppi sem teknar voru til svæðisskráningar (heimildakönnunar). Skráningin var gerð af Fornleifastofnun Íslands, fyrir hreppinn.
- Árið 2001 kom Orri Vésteinsson, fornleifafræðingur að Rauðuskriðu í þeim tilgangi að skoða meintan kirkjugarð sem er annar af tveimur friðlýstum minjastöðum í Aðaldælahreppi. Í kjölfar þess vaknaði áhugi á að rannsaka frekar, með prufuskurðum, meinta staðsetningu kirkjugarðs á Rauðuskriðu. Árið 2003 fékkst styrkur frá Menntamálaráðuneytinu til að láta gera forkönnun á garðinum og var sú könnun gerð sama sumar. Leiddi hún í ljós að meintur kirkjugarður var í raun kálgarður og því er staðsetning kirkju á Rauðuskriðu enn óþekkt.
- Í tengslum við rannsóknarverkefnið *Garðlög í Suður-Þingeyjarsýslu* voru árin 2005-2006 teknir 4 skurðir í forn garðlög á Fljótsdalsheiði innan/við landamerki Rauðuskriðu. Árið 2005 voru teknir tveir skurðir í og við garð sem liggur eftir Fljóstheiði endilangri og hefur líklega skipt löndum á milli jarða austan og vestan við heiði. Skurðirnir voru annars vegar teknir í garðinn sjálfan (þar sem hann hefur líklega verið á merkjum Sýrness og Rauðuskriðu – sjá 023) og hins vegar við merkin þar sem stutt garðlag hefur legið frá merkjagarði og til vesturs (sjá 036). Í sniði skurðanna mátti sjá að mismunandi byggingarlag var notað til að reisa þessa tvo garða en ekkert benti þó til annars en þeir hafi verið byggðir á svipuðum tíma og báðir hafa þeir verið komnir úr notkun fyrir 1300.¹² Sumarið 2006 voru teknir tveir

⁹ Brynjúlfur Jónsson (1906): ‘Rannsókn í Norðurlandi sumarið 1905.’ *Árbók hins íslenska fornleifafélags* 1906, 6.

¹⁰ *Fornleifaskrá*, Rv. 1990, 53.

¹¹ ‘Rauðaskriða’ örnefnaskrá í Örnefnastofnun Íslands, s. 4.

¹² Sbr. Aldred, Oscar, o.fl. 2005.

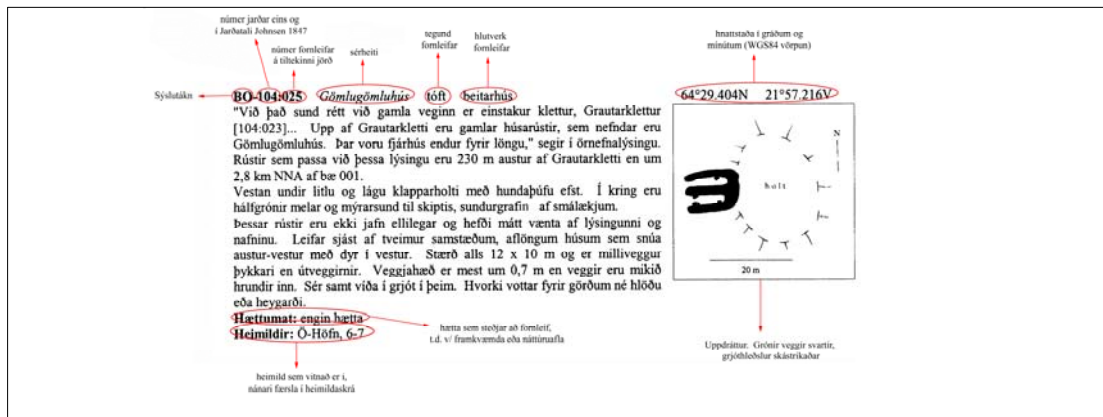
skurðir til viðbótar innan landamerkja Rauðuskriðu. Annars vegar var tekinn skurður í sama garð og sumarið 2005 en á öðrum stað. Þessi hluti garð 023 liggur norður-suður nokkru suðvestan við bæinn á Rauðuskriðu og hins vegar skurður í þvergarð sem liggur til vesturs niður Fljótsheiði skammt sunnan við Þorsteinsstaði (sjá 042). Niðurstöður þessara uppgrafta eru enn óútgefnar.¹³

- Samhliða “kirkjugarðsrannsókn” hófst aðalskráning fornleifa á Rauðuskriðu árið 2003. Skráningin var unnin í nokkrum áföngum og lýkur með skýrslu þessari.

¹³ Skýrsla um garðlagarannsóknir sumarið 2006 er í vinnslu og kemur út á vordögum 2007.

4. Fornleifaskrá

Í skráningarkerfi Fornleifastofnunar hefur hver sýsla skammstafað heiti (ÁR, SÞ o.s.frv.) og hver jörð hefur þriggja stafa númer. Miðað er við jarðaskiptingu eins og hún kemur fyrir í Jarðatali Johnsens frá 1847 og byggir tölusetning jarðanna á því. Skipting jarða um miðja 19. öld ræður ekki aðeins númerum í skránni heldur er miðað við hana þegar ákvarðað er hvaða jörð ákveðnir minjastaðir tilheyra. Hverjum minjastað er gefin kennitala sem er þriggja stafa númer sem hengt er við

sýslutákn og jarðarnúmer (dæmi: SÞ-258:001). Fornleifaskrá hvernar jarðar hefst á stuttu yfirliti yfir skiptingu jarðarinnar, eignarhald hennar og matsverð, og einnig er gefin stutt lýsing á náttúrufari og búskaparaðstöðum og sléttun túna. Þar á eftir kemur listi yfir fornleifar sem fundist hafa heimildir um.

Í skránni fær hver minjastaður eina grein og er framsetning upplýsinganna stöðluð. Í fyrstu línu hvernar greinar eru grunnupplýsingar auðkennisnúmer, sérheiti, tegund, hlutverk og hnattstaða. Á eftir auðkennisnúmeri kemur sérheiti hennar ef eitthvert er og síðan tegund. Með tegundarflokkun er leitast við að skilgreina hvers eðlis fornleifin er, þ.e. hvort um er að ræða mannvirki af einhverju tagi sem enn sést, og þá hverskyns (t.d. töft, garðlag eða varða), mannvirki sem vitað er um en er horfið (heimild, örnefni) eða fornleif sem ekki

hefur verið mannvirki (álagablettur, sögustaður eða nátttröll). Allir fornleifastaðir eru greindir til tegundar en hlutverk þeirra er ekki alltaf hægt að ákvarða. Á eftir hlutverki kemur hnattstaða minjastaðarins í gráðum og mínútum. Mæling hnattstöðu er gerð með GPS staðsetningartækjum (stillingin WGS 84) og er mælt

í miðju hvers minjastaðar. Áætlað frávik frá miðju sé ekki meira en 10 metrar að meðaltali. Þar sem getur um „heimild um...“ t.d. útihús, þá er átt við að eingöngu eru til heimildir um staðinn, en minjar hafa ekki fundist á vettvangi við skrásetningu. Þó engar minjar hafi fundist, er engu að síður tekin hnattstaða staðarins ef unnt hefur verið að ákvarða hann á grundvelli fyrirbyggjandi upplýsinga með um 50 metra fráviki.

Í annarri línu hefst lýsing minjastaðar oftast á tilvitnun í fyrirbyggjandi heimildir en síðan er staðsetningu hans lýst. Þar á eftir kemur oft lýsing á aðstæðum og síðast lýsing á mannvirkinu sjálfu ásamt með öðrum upplýsingum sem við eiga.

Í næstsíðustu línu er lagt mat þá hættu sem minjastaðurinn kann að vera í. Hættustig eru eftirfarandi: 1) engin hætta, 2) hætta og 3) stórhætta. Þeir minjastaðir sem eru fjarri byggð og öllu því umróti sem hugsanlega gæti skemmt þá teljast ekki í hættu. Minjar á eða við svæði þar sem framkvæmdir eiga sér stað teljast í hættu ef hugsanlegt er talið að þeim verði rótað. Sem dæmi um slíka staði má telja fornleifar í túni en þær teljast í hættu vegna þess umróts sem fylgir ábúð og búskap og minjastaðir sem eru á svæði þar sem framtíðar landnotkun er óráðin. Í stórhættu teljast minjastaðir þar sem miklar líkur teljast á að stöðum kunni að verða raskað vegna áætlaðs eða fyrirsjáanlegs umróts. Sem dæmi um slíka staði má nefna minjastaði sem eru á skipulagssvæði þéttbýlis, inni í skógræktarreitum, innan áhrifasvæðis stórfamkvæmda eða sem uppblástur ógnar.

Gerð er grein fyrir hver er hættuorsök hverju sinni. Þá er í síðustu línu getið heimilda ef einhverjar eru, oft með skammstöfunum, en úr þeim er leyst í heimildaskrá aftast í skýrslunni.

SB-258 Rauðaskriða

1263: Skrá um landamerki jarðarinnar. DI II, 3-5.

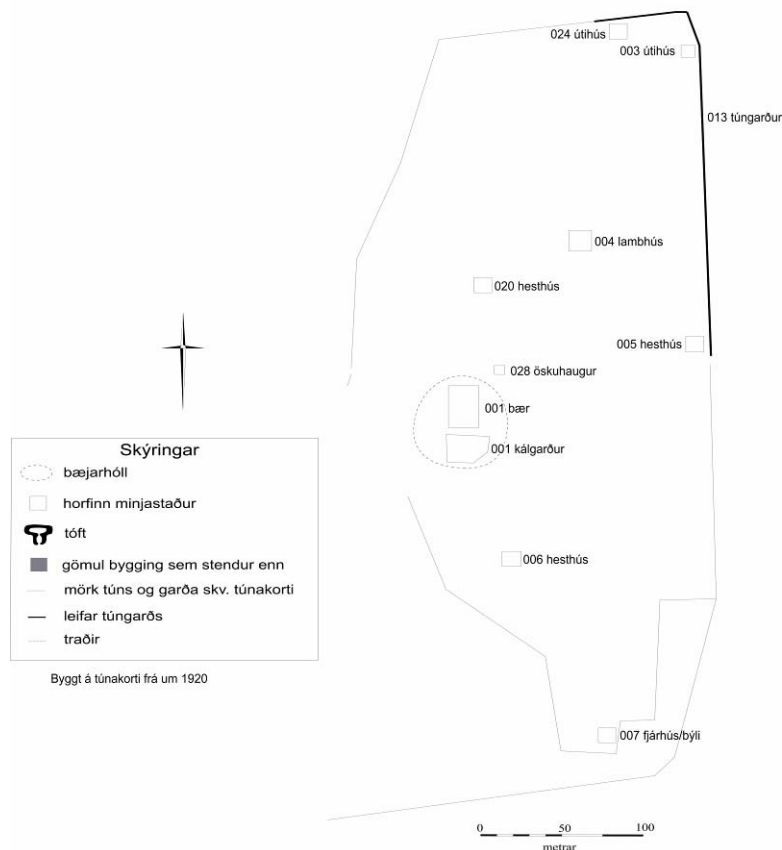
8.9.1480: "[Vitnisburður tveggja presta um að þeir hafi riðið til Skriðu og birt Hrafn Brandssyni lögmanni skipan erkibiskups um hálfkirkjur] en Hrafn logmann gaf það svar þar til. að hann sagði nei til að giora Reikning Biskup Olafe fyrir síjna halfkyrkiu. ..." DI VI, 293

15.1.1481: Prestadómur dæmir Hrafn Brandsson til að gera Ólafi biskup reikningsskap af hálfkirkjun á Skriðu. DI VI, 337-39.

17.1.1481: Vitnisburður um að Hrafn Brandsson hafi lýst því að hann myndi ekki gera reikningsskap af sinni hálfkirkju á Skriðu. DI VI, 339-40.

Jarðarinnar er getið í Reykdælu sem er rituð um miðja 13. öld. ÍF X, 153.

1712: "Jarðardýrleiki tíutíu hundruð með Skriðulandi, og so tíundast fjórum tíundum." JÁM, XI, 161. Tún 8.3 ha, 1/3(?) slétt. Sáðreitir 300 m². - Túnakort. "Túnið er fordjarfað af órækt og sprettur lítt, sem orsakast af leysingavatni, sem jetur úr rótina. Engið þornar upp og sprettur lítt og er víða mjög mosavaxið og graslítið. Úthagarnir eru miklir og sæmilega grösugir..." JÁM, XI, 161-2.

SB-258:001 Rauðaskriða bæjarhóll bústaður

65°50.152N 17°28.340V

"Bærinn stendur í vesturhlíð hálsins, sem gengur norður úr Fljótsheiði, þar sem Skriðuhverfi gengur suðaustur í heiðina." segir í Byggðum og búum í Suður-Þingeyjarsýslu. Gamli bærinn, sem merktur er inn á túnakort frá því um 1920, var þar sem nú stendur steinsteypt íbúðarhús með kjallara. Íbúðarhúsið er á milli Rauðuskriðu I og II, í því er ekki búið lengur en það notað í ferðaþjónustu. Íbúðarhúsið er á hæð. Skammt vestar (um 15 m) tekur við brött brekka niður á sléttu tún. Suðurhlíð hólsins er einnig greinileg en aðrar hliðar eru aflíðandi og lágar.

Gamli bærinn, sem stóð þar sem steinsteypta húsið er, var rifinn í áföngum. Um 1920 var á þessum stað torf- og timburhús. Fyrst var torfhluti þess rifinn en eftir stóð timburhús og steinsteypta húsið var byggt fast við timburhlutann. Hann var svo rifinn nokkru síðar. Vart er hægt að tala um eiginlegan bæjarhól á þessum stað. Vesturbrún hæðarinnar er líklega náttúruleg og aðrar brúnir eru óskýrar og hæðin vart meira en 0,3-0,4 m á hæð. Hæðin er 60 X 50 m að stærð (austur-vestur). Samkvæmt túnakorti var kálgarður fast sunnan við bæ.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: BBSÞ, 438 og Túnakort frá um 1920

SB-258:002 heimild um bænhus

65°50.150N 17°28.323V

"Gamall grafreitir var hér í túni, með torfgarði allt í kring, ekki hreyfður ennþá. Fyrrverandi þjóðminjavörður mælti svo fyrir að grafreitirinn skyldi friðhelgur vera." segir í örnefnaskrá. Bænhus eða hálfkirkja var á Rauðuskriðu. Lengi var haldið að það hefði verið fast sunnan við Kvíaból 025 þar sem enn sést ferhyrnt gerðið sem friðað var og lýst er í Árbók hins íslenska fornleifafélags 1906. Sumarið 2003 var hins vegar grafið í gerðið og kom þá í ljós að ekki gat verið um bænhus að ræða en

líklegast að á þeim stað hafi verið kálgarður. Því er staðsetning bænhússins óþekkt. Algengast var að bænhús væru í námunda við bæjarhúsin. Gamli bærinn var á hæð. Skammt vestar (um 15 m) tekur við brött brekka niður á sléttuð tún en aðrar hliðar eru aflíðandi og lágar.

Orri Vésteinsson fjallar nokkuð ítarlega um kirkju á Rauðuskriðu og mögulega staðsetningu hennar í skýrslu um uppgröft á Kvíabóli sem út kom 2004: "Kirkju á Rauðuskriðu er fyrst getið í bréfi frá 1480 en það ár og næsta á eftir stóð Hrafn Brandsson lögmaður norðan og vestan, sem þá bjó á Rauðuskriðu, í málaferlum við Ólaf Rögnvaldsson Hólabiskup um reikningsskil af kirkjunni. Hrafn var fyrirliði þeirra leikmanna sem töldu að það kæmi biskupi ekkert við hvernig þeir héldu hálfkirkjur sínar, enda væru þær ekki sóknarkirkjur. Til eru þrjú bréf sem geta hálfkirkju Hrafn á Rauðuskriðu en af þeim verður ekkert annað um hana ráðið en að hún hafi staðið og verið í notkun. Kirkja stóð enn á Rauðuskriðu 1712 en þá hafði embættisgerð ekki farið fram þar í manna minnum. Benedikt lögmaður Þorsteinsson (d. 1733) fékk leyfi konungs til að reisa nýja kirkju á Rauðuskriðu 1726. Í leyfisbréfinu kemur fram að áður fyrr hafi verið kirkja á Rauðuskriðu og að í henni hafi farið fram guðspjónusta nokkrum sinnum á ári. Benedikt er gefið leyfi til að byggja á eigin kostnað litla kirkju og láta vígja kirkjugarð og grafa í honum þá sem dæju á Rauðuskriðu, án þess þó að það takmarkaði neitt réttindi kirkju og sóknarprests í Múla. Benedikt dó fyrir aldur fram 1733 og hafði þá ekki komið því í verk að byggja kirkjuna. Því sótti Jón sonur hans sýslumaður (d. 1776), sem einnig bjó á Rauðuskriðu, um nýtt leyfi og fékk það með sömu skilmálum 1746. Jón "byggði rausnarlegan bæ í Rauðuskriðu, og ... fallega smíðaða kirkju, er síra Stephán í Laufási Einarsson vígði til guðspjónustugjörðar eptir skipun biskups; en að Jóni önduðum, þá ekkjan flutti sig þaðan, voru helstu húsin rifin, jörðin seld og kirkjan einnig seld og burtflutt." Kirkja Jóns hefur því verið vígð milli 1746 og 1754 og tekin niður skömmu eftir 1776.

Fornfræðingurinn Brynjúlfur Jónsson kom að Rauðuskriðu á rannsóknarferð sinni um Norðurland sumarið 1905 og segir svo frá:

Í Rauðuskriðu hefir verið kirkja, eða að minnsta kosti bænhús, í katholskri tíð. Raunar er þess hvergi getið, svo jeg viti; en þar sér glögt fyrir kirkjugarðinum. Kirkjutóft eða leiði er þó eigi hægt að aðgreina: það er alt orðið að óreglulegum þúfum. Legsteinn hefir verið tekinn þaðan og fluttur í fjárhús á túninu. Brynjúlfur lýsir síðan steininum sem var í undirstöðu fjárhússins á framgafla að innanverðu og las úr fyrstu 6 stöfunum nafnið 'Magnús'. Þann 25. október 1930 friðlýsti Matthías Þórðarson garðinn og segir í friðlýsingarskjali: "Kirkjugarður forn vestur frá bænum." Í örnefnaskrá Rauðuskriðu, sem skrifuð er á 6. áratug 20. aldar eftir frásögn Árna og Sigurðar Friðfinnssona í Rauðuskriðu, er getið um kirkjugarðinn: "Gamall grafreitur var hér í túni, með torfgarði allt í kring, ekki hreyfður ennþá. Fyrirverandi þjóðminjavörður mælti svo fyrir að grafreiturinn skyldi friðhelgur vera. [...] Nokkrir möguleikar er á því hvar kirkjan á Rauðuskriðu gæti hafa staðið. Þegar hugað er að þessu verður að taka með í reikninginn að ekki er óhugsandi að kirkjustæðin séu fleiri en eitt. Kirkjan stóð enn 1712, þá að vísu ekki lengur í notkun sem slík, en það er grunsamlegt að Benedikt Þorsteinsson lögmaður hafi talið sig þurfa konungsleyfi til að endurbyggja það hús hafi hann ætlað sér að byggja nýja kirkju á grunni hinnar eldri. Það hefur kostað talsverða fyrirhöfn að sækja um þessháttar leyfi og varla nokkur önnur dæmi um slíkt frá þessu tímabili. Það er því vel hugsanlegt að kirkja sú sem Jón sonur hans síðan byggði, væntanlega í kringum 1750, hafi verið á öðrum stað en kirkjan sem enn hékk uppi 1712. Það myndi skýra hversvegna þeir feðgar þurftu konungsleyfi til að byggja nýja kirkju og – það sem ef til vill er lykilatriðið – láta vígja nýjan kirkjugarð.

Þrír staðir koma helst til greina sem möguleg kirkjustæði:

- á bæjarhólnum. Langalgengast var að kirkjur og bænhús væru heima við bæ, yfirleitt til annars enda bæjarraðarinnar og oft framan við hlaðið. Stór og greinilegur bæjarhóll er á Rauðuskriðu og stendur á honum steinhús frá fyrri hluta 20. aldar. Allbrött brekka er niður af því til suðurs og vesturs en þar fyrir neðan er slétt tún. Kirkjustæði gæti hæglega verið, hvort sem er uppi á hólnum þar sem nú er heimreið framhjá íbúðarhúsinu að yngra íbúðarhúsi á Rauðuskriðu II, eða niðri á túninu. Engin merki sjást þó á yfirborði á þessu svæði.
- Ofan við hús á Rauðuskriðu er allmikill túngarður, ekki gamall, og rétt ofan við hann á mótis við íbúðarhúsið á Rauðuskriðu I er tóftarhrúgald [sjá 015] sem snýr A-V og kemur því lítilla á ská á brekkuna. Þessi staður er alllangt frá bæjarhólnum og í sjálfu sér ekki líklegur sem kirkjustæði en áttahorf tóftarinnar er einkennilegt á þessum stað og er það helsta ástæða grunsemda um að hún gæti verið kirkjutóft. Tóftin er alveg aflöguð og engin merki um garð í kringum hana.
- Norðan við hið friðlýsta gerði heitir Kvíaból í brekkunni þar sem nú er slétt tún. "Þegar var sléttað þar, fannst þar mannvirki búið til úr hellum, er lagðar voru þar mjög vandlega og vel." Þetta hefur gerst um eða fyrir miðja 20. öld ef að líkum lætur. Nákvæm staðsetning Kvíabólsins er nú ekki þekkt og engin frekari lýsing á þessum fundi. Þessi staður er þó greinilega ekki langt frá gerðinu, ef til vill aðeins nokkra metra, og hellulögnin gæti vel hafa verið í kirkjugólfi – mun frekar en í kvíum – en auðvitað gæti hún líka verið leifar af einhverju alltannarskonar mannvirki." [sjá nánar 025].

RAUÐASKRIÐA Í FLJÓTSHEIÐI (SÞ) (MÚLAÞING) HÁLFKIRKJA

8.9.1480: [Vitnisburður tveggja presta um að þeir hafi riðið til Skriðu og birt Hrafn Brandssyni lögmanni skipan erkibiskups um hálfkirkjur] en Hrafn logmann gaf það svar þar til. að hann sagði nei til að giora Reikning Biskup Olafe fyrir sijna halfkyrkju. ... DI VI, 293

15.1.1481: Prestadómur dæmir Hrafn Brandsson til að gera Ólafi þp reikningsskap af hálfkirkjun á Skriðu. DI VI, 337-39

17.1.1481: Vitnisburður um að Hrafn Brandsson hafi lýst því að hann myndi ekki gera reikningsskap af sinni hálfkirkju á Skriðu. DI VI, 339-40

'Kirkjugarður forn vestur frá bænum' Friðlýst 1930 Fornleifaskrá, 53

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 4; JÁM, 160-1; Árb'06, 6; ÁG: Fornleifaskrá, 52 og Orri Vésteinsson, 8-16

SÞ-258:003 *Hornhúshóll* heimild um útihús 65°50.315N 17°28.229V

"Hornhúshóll er yzt og efst í túni." segir í örnefnaskrá. Um 270 m norðaustan við bæ 001 og 20 m sunnan við norðausturhorn túngarðs 013 var Hornhús á Hornhúshól. Húsið er merkt inn á túnakort frá því um 1920. Hornhúshól má enn greina fast neðan við túngarð í sléttuðu túni. Engin ummerki sjást eftir húsið.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 4 og Túnakort frá um 1920

SÞ-258:004 *Lambhús* heimild um lambhús 65°50.226N 17°28.297V

Um 110 m norðaustan við bæ 001 voru útihús samkvæmt túnakorti frá því um 1920. Húsin voru nálega þar sem nú standa steinsteypthesthús beint ofan við Rauðuskriðu I. Lambhústunga lá til vesturs frá Lambhól þar sem húsin stóðu. Steinsteypthesthús á hæð eru þar sem Lambhúsin voru áður.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort frá um 1920

SÞ-258:005 *Hesthúsbarð* heimild um hesthús 65°50.197N 17°28.165V

Inn á túnakort frá um 1920 er merkt hús um 150 m ofan (og örlítið utan eða ANA) við gamla bæinn 001. Húsið var hesthús og stóð á Hesthúsbarði. Það var enn notað um 1950. Það var um 10 m neðan við túngarð 013 en fast norðan við traðir. Sléttuð tún en dæld er í túninu þar sem húsin stóðu.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort frá um 1920

SÞ-258:006 heimild um fjárhús 65°50.118N 17°28.286V

Um 90 m sunnan við gamla bæinn 001 var útihús sem merkt er inn á túnakort frá því um 1920. Húsin voru fjárhús og þau voru nálega þar sem steinsteypthúsið standa nú. Steinsteypthúsbyggingar eru á þessum stað. Fjárhúsin voru úr torfi. Þau tóku allt að 80 kindur. Við þau var steypthlaða.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort frá um 1920

SÞ-258:007 *Illugastaðir* heimild um fjárhús 65°50.046N 17°28.154V

"Illugastaðir fjárhús kennd við Illugastaði heitir syðst í túni. Þá er Lambhústunga [004]. Hún var sjálfgerð slétta, sem ekki þurfti neitt að róta." segir í örnefnaskrá. "Illaugastaðir. Í Rauðuskriðu syðst stóðu fjárhús forn allt fram undir 1920. Nefndust þau Illaugastaðhús og þykir benda til að þar hafi býli eða hjáleiga verið." segir í Byggðum og búum í Suður-Þingeyjasýslu. Fjárhúsin Illugastaðir voru um 230 m SSA við gamla bæinn 001. Þau eru merkt inn á túnakort frá um 1920. Húsin eru nú horfin en enn má greina svolítið dældóttan hól þar sem fjárhúsin stóðu. Hæð í sléttuðu túni. Sléttað var úr síðustu tóftunum á þessum stað og við það var hólnum svolítið ýtt út og hann lækkaður.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 4; BBSÞ, 517

SÞ-258:008 heimild um leið 65°49.440N 17°28.001V

"Í [Mána]læknum er foss, sem heitir Mánafoos, er við götuna, sem liggur austur fyrir hálsinn frá Jódíarstöðum." segir í örnefnaskrá. Lækurinn rennur frá suðri til norðurs um dalverpi sunnan Rauðuskriðu en það markast af Mánafelli að vestan og Fljótshéiði að austan. Fossinn er rúmlega 1,3 km suður af bæ 001. Mjög grösugt er í kringum lækinn á þessum slóðum. Ekki sést til götu. Ekki er ljóst hvert leiðin hefur legið, þó greinilega til austurs frá Jódíarstöðum og líklega austur yfir Fljótshéiði.

Hættumat: engin hætt

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 1

SP-258:009 Skálholt tóftir+garðlag býli

65°48.576N 17°28.306V

"Úr Hrossagróf rennur vestur af. Þá er næst holt, sem heitir Skálholt. Þar eru rústir gamals eyðibýlis. Þar virðast hafa verið allmiklar byggingar, en ekki glöggar," segir í örnefnalýsingu. Skálholt er langt og mjótt holt suðvestan við innsta hluta dalsins sem gengur upp af Rauðuskriðu til suðurs. Þetta er 2,7 km suður af bæ 001.

Tóftirnar eru á löngu, mjóu og sléttu lyngholti. Austan við það er mjótt mýrarsund en handan við það grjóthólar, nánar tiltekið Smjörhólar. Vestan við holtið eru mýrarflæmi. Með holtinu að vestan rennur mórauður lækur og greinilegt að mýrarnar eru járnríkar. Lækur þessi er tekinn að grafa undan holtinu svo að vesturbrún þess er mikið rofin. Hefur það haft áhrif á varðveislu minjanna eins og lýst verður hér á eftir. Mógrafir eru í mýrinni austan og norðaustan við holtið, sjá 038.

Á holtinu er garðlag og fjöldi tófta, flestra fornlegra, sem hér verður lýst hverri fyrir sig. Byrjað verður syðst á svæðinu og haldið austur eftir en síðan til norðurs. Rétt er að taka fram í upphafi að bæði staðsetning og gerð tófta minnir við fyrstu sýn ekki á venjulegt býli. Tóft A er syðst á svæðinu. Hún er mjög fornleg og sigin, alls 18 x 12 m að stærð og snýr norður-suður. Hún er nær því að vera ferhyrnd en sporöskjulaga. Þó eru langveggir lítillaga sveigðir þannig að tóftin er breiðust um sig miðja, um 12 m, en mjókkar til endanna og er þar um 10 m breið. Tóftin skiptist í þrennt. Í suðausturhorni er lítið, afstúkað hólfi, um 4 x 4 m stórt. Ekki sjást dyr á því. Þá gengur veggur þvert yfir tóftina um 3 m suður af norðurenda en nær þó ekki alla leið yfir, eftir er 1-2 m breitt op vestast. Veggir eru lynggrónir, 2-3 m breiðir. Frá NV-horni tóftarinnar vottar óljóst fyrir garðlagi sem liggur 9-10 m til norðvesturs frá henni. B er annað garðlag um 15 m ASA af tóft A. Það er mikill garður, þýfður og siginn. Rof er við vesturenda hans og því gæti hann áður hafa náð lengra til vesturs, jafnvel að tóftinni. Í rofinu sést dálítið af hleðslugrjóti. Garðinn má rekja rúma 70 m til austurs, fram af holtinu og út í mýrina sem þar er. Því virðist hann ekki hafa átt að girða af túnstæði á holtinu. Hann hverfur í mýrina, við læk sem þar rennur, en sést mjög óglöggt handan lækjarins á um 15 m löngum kafla (hér nefndur C) en virðist þá sveigja í norðurátt þar sem hann hverfur með öllu eftir rúma 20 m. Ekki er alveg útilokað að upphleðsla þessi hafi ekki verið eiginlegur garður heldur upphlaðinn vegur, ætlað að auðvelda aðkomu að holtinu, enda fúamýri austan við það. Tóft D er fast norðan við garðinn, utan í jaðri holtsins og tæpa 70 m austur af tóft A. Hún er einföld, 5 x 4 m stór og snýr norður-suður. Tóftin lítur út fyrir að vera yngri en flestar aðrar tóftir á svæðinu. Líklega er hún af heystæði. Rúma 5 m norðvestur af henni er önnur tóft L, einföld og fornleg, um 5 x 5 m stór. Hún er ofan við holtsjaðarinn í lyngmóa. Ekki sjást dyr á henni. Tóft E er uppi á háholtinu, 15 m norður af tóft A. Hún er fornleg og sigin, 6 x 5 m stór og snýr SA-NV. Ekki sjást dyr á tóftinni en óljósir veggspottar ganga frá henni til norðaustur, hvor um sig 2-3 m langur. Mögulegt er að það séu leifar af samföstu hólfi. Rúmum 5 m norðvestar er tóft F. Hún er mjög óljós og sokkin svo rétt markar fyrir henni. Virðist tóftin hafa verið um 7 x 4 m stór og snúið hér um bil norður-suður. Tóft G er um 70 m norðar. Hún er mjög greinileg en samt sigin. Tóftin er 17 x 7 m stór, snýr norður-suður og er tvískipt. Lítið hólfi er í henni syðst, um 4 x 6 m stórt. Op virðist á því í suðvestur en ekki vottar fyrir opi á milli hólfa. Um 10 m norðvestur af

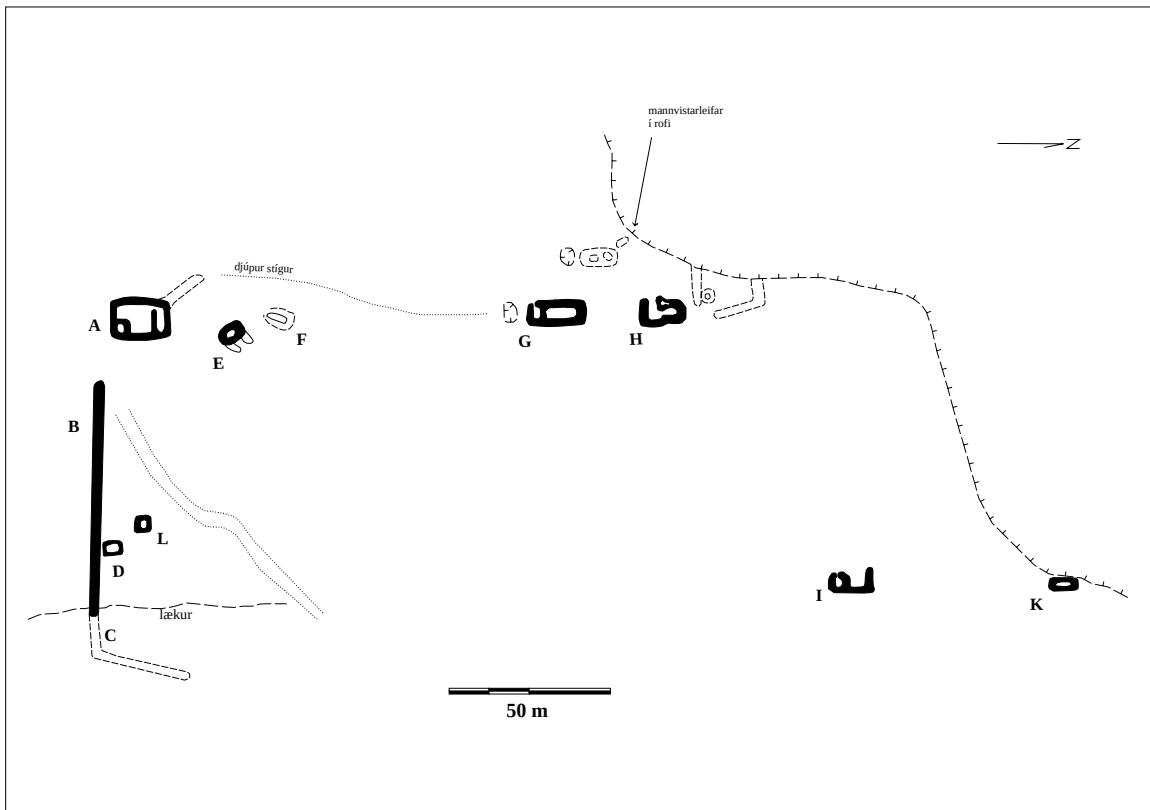

SP-258:009

SP-258:009: Gryfja í rofi vestan við rústirnar

þessari tóft eru leifar óljósra mannvirkja, á vesturbrún holtsins sem mikið hefur eyðst vegna rofs. Vottar fyrir tóft, um 11 x 5 m stórri frá norðri til suðurs, líklega tvískiptri. Sunnan við hana er dæld, um 4-5 m í þvermál. Rofabakkinn er rúma 5 m norðvestur af tóftinni, 40-50 sm hár. Þar sjást greinilegar mannvistaleifar í sniði, útlínur lítillar gryfju sem fyllst hefur upp. Hún er 30-40 sm í þvermál og rúmlega 20 sm djúp og hefur verið grafin gegnum forsöguleg gjóskulög, t.d. H3 og H2. Í gryfjunni sjást tvenns konar mannvistarlög, líklega aðallega

ruslalög. Hið neðra er allt að 20 sm þykkt og samanstendur af brúnni mold sem er blönduð H3 og viðarkolabútum. Efra lagið er þynnra, mest um 6 sm. Í því er bleik móaska og viðarkolaleifar. Ofan á mannvistarlögunum er ekki mikill jarðvegur, enda jarðvegsþykkun almennt lítil á þessu svæði. Jarðvegsþykkt frá yfirborði gryfju upp á núverandi yfirborð er tæpir 20 sm. Þar sjást greinilega tvö dökkgrá gjóskulög sem liggja yfir mannvistarlögin. Ekki var unnt að greina þau á vettvangi en hugsanlega er um að ræða H-1300 sem og V-1477. Um 16 m norður af tóft G er tóft H. Hún er 13 x 7 m stór og snýr norður-suður. Hún er ekki jafn fornleg og allar hinar og virðist tvískipt þótt ekki sé þverveggurinn heillegur. Op er á henni í suðvestur. Beint norðan við þessa tóft eru leifar af garðlögum á vesturbrún holtins, en þar er eins og áður segir mikið rof og hefur því brotið af þeim. Eftir sjást tvö garðlög, annað liggur til austurs frá rofinu og næstum að norðurenda tóftar H, alls rúmlega 10 m langt. Hitt garðlagið liggur norður-suður um 5 m NA af austurendanum, alls rúma 10 m en sveigir þá skarpt til vesturs og hverfur í rofið. Þannig afmarka garðlögin tvö, með rofið að vestan, svæði sem er um 15 x 12 m. Hugsanlega eru þetta leifar af e.k. gerði sem þá hefur haft op í SA. Fast norðan við austurenda fyrnefnda garðsins er regluleg dæld, rúmir 2 m í þvermál sem líkist mjög kolagröf. Á milli tófta A og G, eftir endilöngu holtinu, liggur djúpur og uppgróinn stígur. Tæpa 110 m NA af tóft H, þar sem holtinu tekur að halla til norðurs og austurs, er tóft I. Hún virðist yngri en flestar hinna tóftanna og gæti verið af seli. Hún er tvískipt, 15 x 7 m að stærð og snýr norður-suður. Sunnar er lítið hól, um 5 x 5 m stórt, opið í vestur. Norður af því er hól sem er alveg opið í vestur, 7 x 7 m að stærð. Mikil grænka er í tóftinni og hleðslur standa allt að 1 m. Rúma 50 m norður af henni, á vesturbarmi rofsins, er nyrsta tóftin, K sem er einföld, 9 x 5 m að stærð og snýr norður-suður. Hún er fremur sigrin.

Hættumat: hætta, vegna rofs

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 2

SD-258:010 Steinsstaðir þúst býli

65°49.605N 17°27.700V

Í Jarðabók Árna og Páls segir: "Steinstader kallast örnefni sunnarlega í Skriðu landi, þar atla menn að í fyrndinni hafi bygð verið, þó þess sjáist mjög lítilmerki tóftaleifa og girðinga, því þetta pláss er mestalt í blauta mýri komið og má því ekki aftur byggja." "Upp af Steinstaðaparti efst eru Geirar. Þar eru nafnlausir lækir. Þá eru Steinsstaðir, gamalt býli suður frá túni. Þar var býli og síðar beitarhús. Lækur er þar hjá, sem heitir Steinsstaðalækur," segir í örnefnalýsingu. Steinsstaðir voru um 1130 m SSA af bæ 001. Þar er nú tún í rækt, syðst þeirra túna sem sjást heiman frá bæ. Því hallar mót vestri, að Mánalæk. Ofan við túnið er fremur brött en stutt móabrekka.

Túnið er alveg slétt og sjást þar engar rústir. Theodór Árnason man þó eftir þeim, nálægt NA-horni túngirðingar. Þar vottar fyrir tveimur hólum, ávolum og lítið áberandi. Sá austari er allt að 20 m í þvermál en sá vestari beint vestur og niður af honum, heldur minni. Hvorugur þeirra rís hærra en um 0,5 m. Gras á hólunum er dekkra en annarsstaðar á túninu. Torfhleðslur eru meðfram því að norðan og

austan, undir girðingum og geta tæpast verið gamlar.

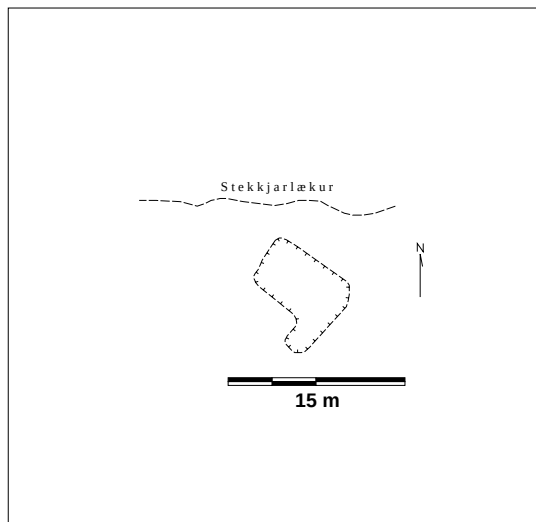
Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 2; JÁM, 162

SP-258:011 þúst stekkur

65°49.640N 17°27.640V

"Norðan við Steinsstaði [010] er Stekkjarlækur; þar var stekkur, aðeins fyrr á Steinstöðum, 20 mín. gang frá bænum gegnt Jódísarstöðum. Þarna voru byggð fjárhús, er síðar voru lögð niður," segir í örnefnalýsingu. Fjárhúsin voru sunnan Stekkjarlækjar, um 1,1 km SSA af bæ 001. Þar sjást óljós merki um hússtaði, 50 m austan við girðingu sem afmarkar túnið í kringum Steinsstaði 010. Þýfður

SP-258:011

grasmói í töluvert miklum halla mót vestri.

Á staðnum er töft eða far eftir hús öllu heldur. Það er niðurgrafið um 0,4 m en virðist sem allt hafi verið rífið innan úr, þar sjást engin merki um hleðslur né leifar af öðru byggingarefni. Lengd farsins er um 15 m en breiddin er um 8 m. Húsin hafa snúið skáhallt niður brekkuna, VNV-ASA. Lyng vex í botninum. Lítil, niðurgráfin tota, rúmir 2 x 2 m gengur frá farinu til suðurs allra austast. Ekki vottar fyrir fleiri mannvirkjaleifum á svæðinu og líklegt að fjárhúsin hafi verið byggð á stekkjarsæðinu.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 2

SP-258:012 gata leið

65°49.777N 17°27.380V

"Messuþúfur eru suður og upp frá bæ í brún; kirkjuleiðin héðan að Múla. Þar var götutroðningur yfir hálsinn," segir í örnefnalýsingu. Þúfurnar ber við himinn ef horft er upp á brúnina frá Rauðuskriðu og til suðausturs. Lyngmóabrekka er upp að þúfunum, dálítill mýri rétt ofan við þær en síðan mólendi.

Mjög óljós troðningur sést í mýrinni, liggur yfir hana til suðausturs. Það gætu verið leifar af kirkjugötunni. Rauðaskriða átti kirkjusókn að Múla í Aðaldal. Leiðin hefur því legið yfir Fljótsheiði og að líkindum komið niður hjá Mýlaugsstöðum.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 3

SP-258:013 garðlag túngarður

65°50.199N 17°28.149V

"Ofan við túnið ofan við garðinn er Kvíaból [025]." segir í örnefnalýsingu. Túngarður var umhverfis tún á Rauðuskriðu. Hann er enn merkjanlegur ofan við tún, norðan við slóða sem gæti verið leifar gömlu heimreiðarinnar. Garðurinn er greinilegur ofan við tún en ofan hans eru grasivaxnir móar.

Garðurinn liggur um 320 m til norðurs en beygir þá til vesturs. Vesturhlið túngarðsins er hins vegar mjög ógreinileg og hugsanlegt að uppkast úr skurði hafi verið sett ofan á hann á um 100 m kafla áður en hann fjarar alveg úr. Túngarðurinn er úr torfi. Hann er rofinn á nokkrum stöðum. Hann er mest 1,1-1,2 m á hæð.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 3

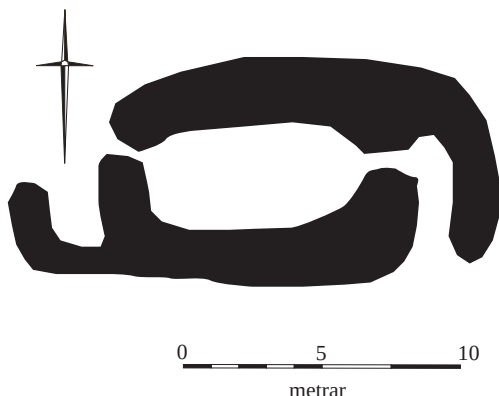
SP-258:013

Sp-258:014 Kvíaból tóft kvíar

65°50.185N 17°28.095V

"Ofan við túnið ofan við garðinn er Kvíaból." segir í örnefnaskrá. Kvíaból var um 10 m ofan við túnið (en túngarðurinn 013 er horfinn á þessum slóðum). Hún er beint ofan við bæ 001. Tóftin er í grösugu afgirtu hólfi milli túna og grösugra haga ofar. Hún er í aflíðandi brekku.

Tóftin er mjög sigin. Þegar hún var skoðuð síðsumars 2003 var hún á kafi í grasi og því mjög ógreinileg. Tóftin snýr austur-vestur og virðist hafa verið þrískipt. Hún er um 14 m á lengd en 8 m á breidd. Inn í tóftinni er mjög blautt. Engar grjóthleðslur sjást í tóftinni sem er 0,3 m á hæð.

Sp-258:014

Hættumat: hætta, vegna túnræktar

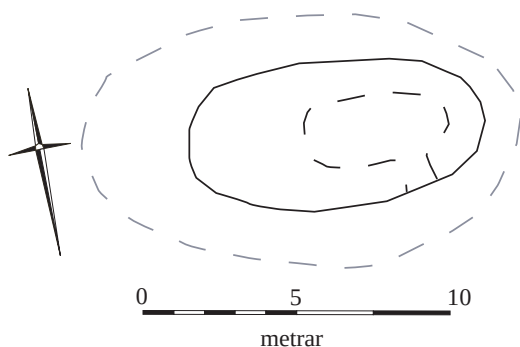
Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 3

Sp-258:015 tóft geitakofi

65°50.259N 17°28.0082V

"Ofan við túnið ofan við garðinn er Kvíaból [014]. Þar utar og ofar í brekkunni heitir Geitakofi." segir í örnefnaskrá. Geitakofinn var á hæð í hlíðinni nærri því í beina stefnu upp frá Rauðuskriðu I og steyptri hlöðu. Kofinn var um 80 m ofan við túngarð 013 en 20-30 m norðan við bæjarlæk sem rennur niður hlíðina á þessum stað. Grasi- og lyngivaxnir móar í aflíðandi hlíð.

Geitakofahóllinn er nokkuð áberandi hár og grænn. Tóftin á hólnum er hins vegar óskýr, sérstaklega innri brúnir veggja. Tóftin er 9 X 4 m að stærð og snýr austur-vestur. Austar er hægt að greina hólfið en vestasti hlutinn er alveg óskýr. Hugsanlega hefur verið op á suðurhlið. Engar grjóthleðslur eru greinilegar. Tóftin er mest 0,3 m á hæð.

Sp-258:015

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 3

SD-258:016 tóftir stekkur

65°51.094N 17°29.151V

"Skriðulandsstekkur er rétt utan við Húsálæk neðan Klappa í skóginum." segir í örnefnaskrá og á öðrum stað segir enn fremur um sömu fornleif: "Neðan við Klappirnar, rétt utan við Húsálæk, er stekkur, Stekkjarhnúta grasigróin." segir í örnefnaskrá. Húsálækur er líklega kenndur við beitarhúsin á Þorsteinsstöðum. Þar sem hann fellur fram af brún Núpsins eru aðrar tóftir við lækinn, líklega alls

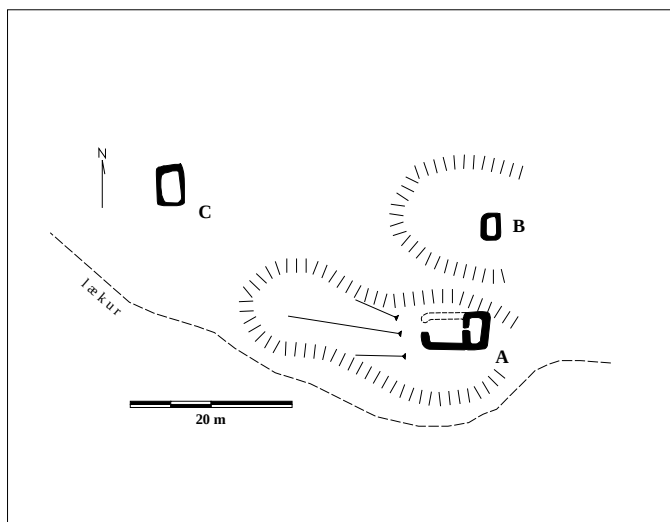

ótengdar Þorsteinsstöðum 017 á Stekkjarhnútu. Þær eru rúma 300 m vestur og niður af Þorsteinsstöðum og um 150 m austan Þjóðveggar.

Á þessu svæði er mjög blautt mýrarsund við veginn, yfir það liggur áveitugarður 033. Þá kemur lítið holt, víði vaxið en svo brött brekka. Þar kemur Húsálækurinn niður, kvíslast í tvennt um grösuga bungu ofan brekkuróta. Nyrðri kvíslin er auð þegar þetta er ritað.

Á hólum milli kvísla er tóft, önnur þar norðan við og sú þriðja við rætur hólsins. Þær verða hér merktar með bókstöfum til aðgreiningar. Tóft A er þeirra greinilegust, á hábungunni og er hún

SD-258:016

stekkarlegust tóftanna. Hún er tvískipt en austari hlutinn mun greinilegri en sá vestari. Það er hólf, 7 x 4 m stórt og snýr það norður-suður. Það nær hér um bil þvert yfir bunguna. Hugsanlega hafa dyr verið á vesturvegg og grjótt sést í veggjum hér og þar þótt þeir rísi ekki upp fyrir 0,3 m. Hlaðnir veggir sjást út frá tóftinni til vesturs og mynda óljóst hólf, um 7 x 7 m stórt. Það virðist opið í vestur. Tóftin er því alls 11 x 7 m stór og snýr norður-suður. Tóft B er rúmlega 10 m norðar, á öðrum hól sem er norðan við nyrðri kvíslina. Hún er einföld og lágreist, 5 x 3 m stór og snýr

norður-suður. Ekki er greinilegt op á henni. Hleðslur eru lágar og litlar um sig og gæti tóftin verið af heystæði. Mikið gras vex á hólum. Tóft C er við rætur hólsins sem tóft A er á, 35-40 m VNV af tóftinni (A). Hún er á lágri en grösugri hæð við mörk mýrar og móa. Hún er lík tóft (B) en heldur stærri eða um 6 x 4 m frá norðri til suðurs, veggir um 0,2 m háir.

Hættumat: engin hættu

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 5 og 6

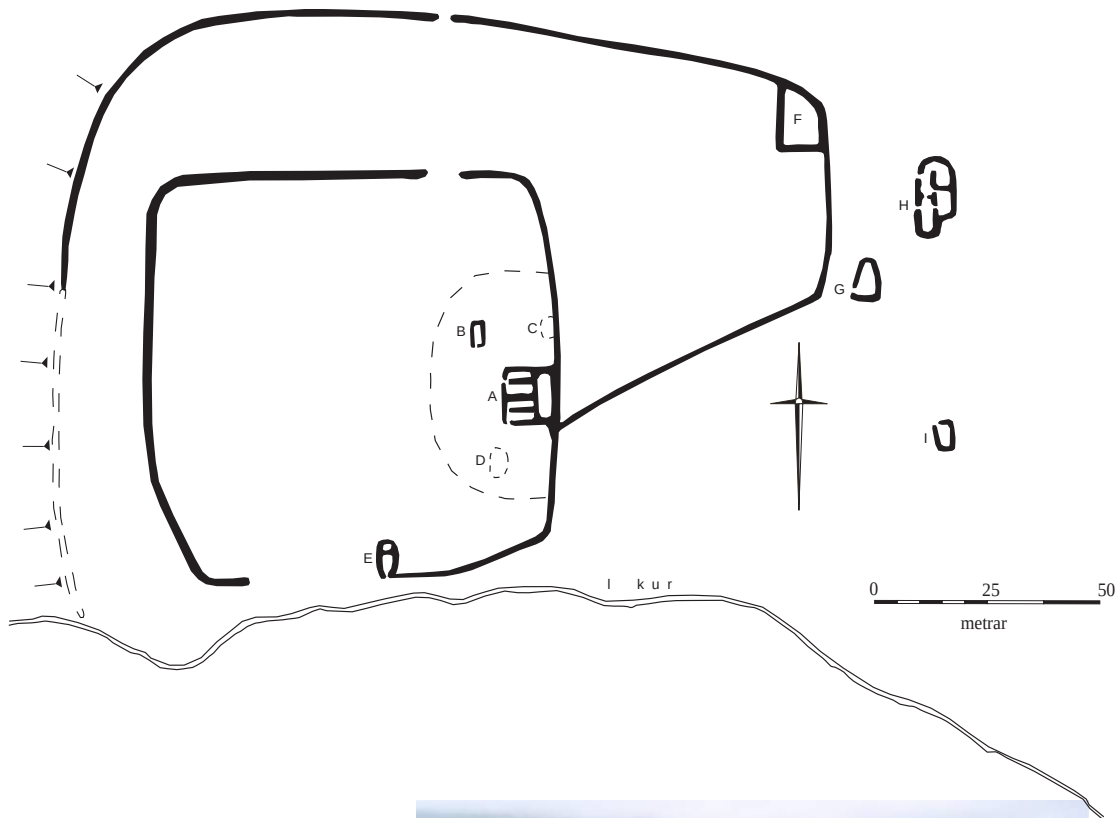
SB-258:017 Þorsteinsstaðir tóftir+garðlag býli

65°51.154N 17°28.777V

"Aðeins suður og niður af Djúpaskarði eru Vallmóar, þá er Húsalækur, sem myndast þarna, fellur fram af brekkunni. Hann byrjar undir Djúpaskarði. Við hann eru rústir eftir gamalt eyðibýli, Þorsteinsstaði. Þar voru beitarhús rétt við lækinn, en hann hefur verið bæjarlækurinn á Þorsteinsstöðum." segir í örnefnaskrá. Beitarhúsin voru byggð upp á Þorsteinsstöðum, um 2 km norðan við gamla bæinn 001 og fast norðan við Húsalæk. Tóftirnar eru á Núpnum og beitarhúsin voru nýtt af Skriðulandi.

Umhverfis eru lyngi vaxnir móar í aflíðandi halla. Nokkru neðar tekur hins vegar við snarbrött brekka niður á jafnsléttu þar sem mýrar eru ráðandi að þjóðvegi. Sunnan við tóftasvæðið rennur lítill lækur.

Um er að ræða tvöfaldan vallargarð og a.m.k. 7 tóftir sem samtals ná yfir svæði sem er um 200 X 150 m. Hér verður innra vallargarði og tóftum innan hans fyrst lýst en síðan ytra vallargarði og tóftum innan og ofan hans. Innri vallargarðurinn afmarkar svæði sem er tæpir 100 m á hvorn veg. Hann er nokkuð heillegur er frá er talið rof sem er í suðurhlið hans neðarlega á 30 m kafla. Svo virðist sem götur hafi legið inn í vallargarðinn gegnum op á norðurhlið vestarlega en sambærilegt op er einnig á ytra vallargarðinum á sama stað. Innan innra vallargarðsins eru 3-4 tóftir. Sjálfar beitarhúsatóftirnar A eru greinilegastar þeirra tófta sem eru á Þorsteinsstöðum og sjást grjóthleðslur í þeim hér og þar þó þær séu vel grónar. Beitarhúsin eru 0,9 m á hæð meðan aðrar tóftir eru flestar 0,4-0,5 m á hæð og töluvert fornlegri að útliti. Tóftin er tvískipt með garða í hvoru hólfi og með hlöðu að baki. Tóftin er 13 X 13 m að stærð. Beitarhúsin eru byggð upp við austurhlið vallargarðsins. Þau eru á lágrí hæð og á sömu hæð, 5 m suðvestan beitarhúsanna, er einföld tóft B. Tóftin er 4 X 6 m og snýr norður-suður. Op er vestast á

suðurhlið tóftarinnar sem er hlaðin úr torfi, grasi gróin og sigin. Um 15 m ofan við tóft B er ógreinileg þúst eða hæð C sem er 2 X 3 m að stærð, fast neðan við vallargarðinn. Hæðin er fagurgræn og ekki ólíklegt að þar leynist mannvistarleifar, hugsanlega öskuhaugur. Um 10 m sunnan við beitarhúsin A, á sömu hæð, er þúst D. Hún er 3,5 X 2 m að stærð og snýr norður-suður. Ekki er hægt að greina innra lag en líklega

SB-258:017

hefur þarna verið smákofi. 30-40 m suðvestan við beitarhúsin A er svo enn önnur tóft E. Tóftin er 8-9 X 4-5 m, snýr norður-suður og er á fagurgrænni hæð. Hún er mjög sigin og ógreinileg (0,3 m) og virðist forn. Svo virðist sem tóftinni hafi verið skipt í tvennt. Óljóst rof er í vallargarðinn skömmu ofar og ekki óhugsandi að þar hafi legið önnur leið að beitarhúsunum. Ofan við beitarhúsin liggur ytri vallargarðurinn frá þeim innra. Garðlagið liggur um 60 m til norðausturs áður en það beygir til norðurs. Þá liggur það í rúma 40 m áður en það beygir aftur til vesturs. Í norðvesturhorni ytri vallargarðsins er gerði F. Það er um 12 m á lengd (norður-suður) en 11 m á breidd. Gerðið er sigið og lyngivaxið. Um 8 m ofan (austan) við suðausturhorn ytra-vallargarðsins er einföld tóft G. Hún er 13 X 7 m að stærð og op er sunnarlega á vesturvegg. Tóftin mjókkar til norðurs. Um 10 m norðaustan við tóft G er svo önnur tóft H. Hún skiptist í 4 hólfi og ber nokkurn kotsbrag. Ekki verður þó skorið úr um hvort umrædd hús séu bæjartóftir og allt eins líklegt mætti telja að beitarhúsin A hefðu verið byggð á leifum býlis enda þar ræktarleg hæð og tóftin staðsett nálægt miðju rústasvæðisins. Tóft H er þó í stærra lagi eða 17 X 10 m að stærð. Op er á vesturhlíð tóftarinnar á báðum hólfum sem snúa fram. Að baki eru svo önnur tvö hólfi og eru op milli þeirra og framhólfanna. Op er einnig milli framhólfanna tveggja. Tóftin er úr torfi, hún er vaxin lyngi og er óskýr (0,4 m á hæð). Um 40 m suðaustan við suðausturhorn ytra vallargarðsins er enn ein tóft, I, 6 X 4 m að stærð. Tóftin er einföld og snýr norður-suður. Op er á norðvesturhorni hennar. Hún er lyngivaxin. Allar síðastnefndu tóftirnar þrjár eru ofan ytri vallargarðsins. Hann er afmarkar samtals svæði sem er um 170 X 150 m á stærð en suðvesturhluti hans, að læk er orðinn mjög óljós. Þess má að lokum geta að mikill og fornlegur garður 023 sem liggur langsum um allt Rauðuskriðuland, fer í krók austur og norður fyrir allar tóftir og garða á Þorsteinsstöðum. Hann virðist enda um 150 m norðan við tóft A, verður í það minnsta óskýr og síðan tekur við birkiskógur utan í fjallinu.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 3

SB-258:018 varða

65°51.751N 17°28.040V

"Norðan við Þorsteinsstaði er stórt stykki, sem nefnt er einu nafni Núpurinn... Hnúkur með vörðu er út á núp, sem heitir Vörðumelur." segir í örnefnaskrá. Vörðumelur var hæsti punktur Núpsins. Ekki er vitað um tilgang vörðunnar.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 3-4

SB-258:019 náma mógrafir

65°49.919N 17°27.749V

Mógrafir hafa verið í brekku tæpa 630 m suðaustur af bæ 001, hér um bil í beina stefnu á Messuþúfur 012. Fremur slétt mýri í halla mót vestri. Víða sjást slakkar í mýrinni, hvergi þó mjög reglulegir. Þó er greinilegur reglulega skorinn kantur ofarlega í hlíðinni, allt að 30 m langur. Samtals ná mógrafirnar yfir svæði sem er um 50 X 50 m stórt.

Hættumat: engin hætta

SB-258:020 Hesthúshóll heimild um hesthús

65°50.203N 17°28.360V

"Neðan við Lambhústungu [004] er Hesthúshóll." segir í örnefnaskrá. Hesthúshóll var þar sem nú er íbúðarhúsið á Rauðuskriðu I. Steinsteyppt íbúðarhús á hæð er nú á Hesthúshóli.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 4

SB-258:021 heimild um mógrafir

65°50.322N 17°28.236V

"Utan og ofan við bæ var mikið af gröfum, sem nú hefur allt verið jafnað." segir í örnefnaskrá. Theódór Árnason ábúandi á Rauðuskriðu kannaðist ekki við grafirnar en þær hafa verið sléttaðar. Líklega hafa grafirnar verið nálægt norðausturhorni túns. Sléttuð tún eru þar sem mógrafirnar voru áður.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

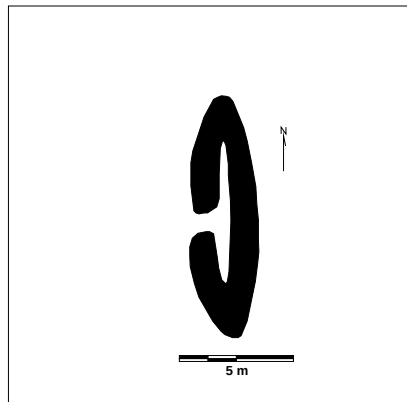
Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 4

SB-258:022 tóft

65°49.787N 17°27.512V

Mjög óljós tóft er uppi á hlíðarbrún, um 300 m suðaustur og upp af mógröfum 019 og 925 m suðaustur af bæ 001. Þýfður mói er umhverfis tóftina. Tóftin er mjög óljós og ekki útlokað að um þúfnamyndun sé að ræða. Hún virðist 10 x 4 m stór og snýr norður-suður. Tóftin mjókkar til beggja enda. Op er á miðjum vesturlangvegg og beggja megin við það eru hundaþúfur á meintum veggjum. Það eru ekki síst þúfurnar sem draga athygli að tóftinni.

Hættumat: engin hætta

SB-258:023 garðlag

65°49.168N 17°27.314V

Mikið og fornlegt garðlag liggur um hlíðina ofan (austan) Rauðuskriðu, frá norðri til suðurs. Það sést víða, t.d. 1 km norðaustur af Skálholti 009 og þar sem það var rakið á jörðu niðri á talsverðum kafla en hefur sjálfsagt legið enn lengra til norðurs, hugsanlega allt norður í norðausturhorn túngarðs á Rauðuskriðu. Ekki er óhugsandi að garðlag 043 sem liggur til suðurs frá Þorsteinsstöðum 017 hafi í raun tengst þessu garðlagi en ekki verður um það fullyrt. Garðurinn liggur um lyngmóa, víðast hvar utan í neðri brún Fljótsheiðar.

Garðurinn hefur legið um allt Rauðaskriðuland sunnanvert. Ekki var honum þó fylgt á jörðu niðri alla leið heldur var hann skoðaður á nokkrum stöðum. Hann sést víða mjög vel og var rakinn 2,5 km suðaustur fyrir Rauðuskriðu. Þaðan heldur hann áfram til suðurs, líklega allt suður fyrir mörk Aðaldæla- og Reykdælahrepps. Garðurinn virðist hafa legið ofan við túnin á Rauðuskriðu og líklega endað í norðausturhorni túna. Garðurinn er ekki allsstaðar þráðbeinn, víða má greina á honum smáhlykki. Víðast hvar er hann á bilinu 3-5 m breiður og um 0,5 m hár. Samtals virðast leifar garðsins vera um 3,8 km á lengd. Hann

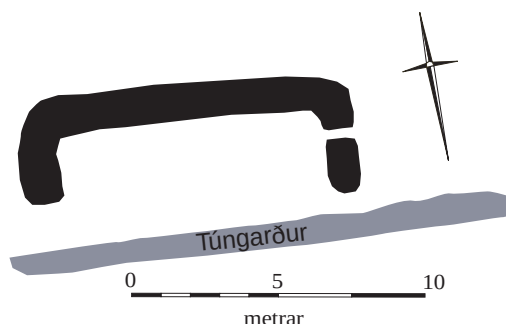
SB-258:023

er algróinn svo að hvergi sér í grjóti en sumstaðar liggja eftir honum götur og hafa skilið eftir dálítið rof. Frá honum liggja a.m.k. þrír þvergarðar: 031, 032 og 036 og hugsanlega hafa garðar 039 og 040 einnig náð að honum. Tveir skurðir hafa verið teknir í þennan garð í tengslum við rannsóknir á fornum garðlögum í Suður-Þingeyjarsýslu. Sá fyrri var tekinn sumarið 2005. Hann var tekinn nálega þar sem nyrðri endi garðlags 036 kemur á garðinn. Í skýrslu frá 2005 segir um þann skurð: "Landnámssyrpan er undir torfhleðslu garðsins. Dökkt lífrænt lag er efst í LNS og á milli hennar og garðtorfsins er 2-3 mm grátt lag (lífrænt efni). Strengurinn í garðinum snýr ýmist rétt eða öfugt. Yfir garðhleðsluna liggja þrjú dökk gjóskulög, V-1717 (í grasrótinni), V-1477 og H-1300. Ekki tókst af finna V~950 í torfinu eða í jarðvegi undir garðinum. Allþykkt fokset er austan við garðinn. Garðurinn er frá því fyrir 1300." Sumarið 2006 var annar skurður tekinn í þetta sama garðlag en nú mun norðar, eða beint ofan (austan) við suðurenda gamla túnsins í Rauðuskriðu. Niðurstöður uppgrafterins eru enn ótúgarnar.

Hættumat: engin hætta

SD-258:024 Brunnhús tóft útihús

65°50.318N 17°28.286V

"Hornhúshóll er yzt og efst í túni. Norðurundir honum var Brunnhús. Þar er uppspretta, sem ekki þornar, var sett í skurð." segir í örnefnaskrá. Hornhús 003 voru um 20 m sunnan við norðausturhorn túngarðs 013. Brunnhúsið var norðan undir hólum, fast norðan við túngarð. Sléttuð tún, norðar eru grasi vaxnir hagar.

Um er að ræða langa, ferhyrnda tóft sem er byggð upp við túngarð. Hún er hlaðin úr torfi og er hvergi hærri en 0,3 m á hæð. Suðurveggur tóftarinnar er túngarðurinn en aðrar hliðar eru

hlaðnar. Tóftin er 11 X 5 m að stærð og snýr austur-vestur. Greinilegt er að lækjarspræna hefur runnið rétt hjá.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 4

SD-258:025 Kvíaból gerði kvíar

65°50.212N 17°28.551V

"Kvíaból var út og niður frá bæ, allt sléttað nú. Þegar var sléttað þar fannst mannvirki búið til úr hellum, er lagðar voru þar mjög vandlega og vel." segir í örnefnaskrá. Kvíaból var fast norðan við ferhyrnt gerði sem enn er greinilegt um 200 m norðvestan við gamla bæinn 001 og um 50 m norðvestan við sumarhús sem eru neðan við íbúðarhúsið á Rauðuskriðu I. Sagnir voru um að þetta gerði væri kirkjugarður og þarna hefði bænhusið 002 í Rauðuskriðu verið. Grafið var í garðinn sumarið 2003 (tveir 2 X 2 m skurðir) og kom þá í ljós að ekki er um kirkjugarð að ræða. Þýft gerði á kafi í grasi.

"Hinn meinti kirkjugarður er ferhyrnt gerði, 26,5 m langt frá norðri til suðurs og mest um 21 m breitt frá austri til vesturs. Veggir eru víðast tæplega 2 m breiðir og er svæðið innan þeirra rétt rúmlega 400 m². Gerðið er ekki reglulegt og er talsverð sveigja á norðurhlið og einnig gengur vesturhlið sýnu lengra til vesturs norðanmegin.

Austur- og suðurhliðar eru hinsvegar

beinar. Gerðið snýr ekki rétt við áttum, og er nær því að snúa NNV-SSA á lengdina. Dyr eða op er í miðjan vesturlangvegginn, rúmlega 1 m breitt. Veggir standa víðast í meir en 1 m hæð og mest um 1,6 m. Talsvert þýfi er innan í gerðinu og sumstaðar allt að mjaðmardjúpar geilar milli þúfna, bæði inni í garðinum og í norðurvegginn (á tveimur stöðum alveg í gegnum vegginn). Veggirnir eru að öðru leyti allstæðilegir og hafa hliðar þeirra haldið sér vel. Þeir eru algrónir en sunnanmegin sést í grjóti á nokkrum stöðum það er þó ekki í hleðslum heldur hefur oltið úr þeim. Austanmegin í garðinum eru aflangar þúfur sem snúa A-V og ná frá austurhlið 8 m til vesturs en enda allar við línu sem draga má eftir miðjum garðinum endilöngum. Þær eru níu talsins en misreglulegar og er sú nyrsta minnst glögg. Vestan við þessar þúfur er þó ekki slétt heldur lægri og óreglulegri þúfur, um 30 sm á hæð. Utan við garðinn er sléttuð tún og hefur verið sléttuð alveg upp að garðinum. Rústin er á svolitilli hæð og lækkar niður af henni til austurs, suðurs og vesturs. Þar eru nú framræsluskurðir en hafa áður verið mýrardrög sem aðskildu þessa hæð frá heimatúninu sunnan og austan við. Til norðurs er hinsvegar aflíðandi brekka sem gæti hafa verið mói eða grasvöllur áður en henni var breytt í tún.[...] Uppgröfturinn sýndi því svo ekki verður um villst að engin kirkja er á þessum stað og gerði þetta er ekki kirkjugarður. Til

að ganga enn frekar úr skugga um þetta var borað með jarðbor um allan garðinn, einn kjarni tekinn á hverjum 5x5 m. Í austurhluta garðsins var allsstaðar sama jarðlagaskipan en í vestari hlutanum var víðast mun styttra niður á ísaldargrúsina (um 30 sm) og hreyfð mold alveg niður á hana. Einnig voru skoðuð snið í lítilli holu sem grafin hefur verið í suðvesturhluta garðsins, um 50 sm djúp og var þar sama sagan.

Auk uppgrافتar var gerð viðnámsmæling á 20x20 m svæði sem nær yfir meginhluta gerðisins að innanverðu og útfyrir vesturhlíðina. Engar reglulegar ójöfnur komu í ljós við þá mælingu aðrar en þær sem endurspegla þúfnaraðirnar sem sjást á yfirborði.

Það mælir mjög gegn þessum stað sem kirkjugarði hversu stutt er niður á ísaldargrúsina. Hún er afar þétt og hörð og hefði verið sérlega öflug við að eiga ef þar hefði átt að grafa lík." segir í skýrslu Orra Vésteinssonar um uppgröft á meintu bænhúsi á Rauðuskriðu.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 4 og Orri Vésteinsson.

SP-258:026 Myllugarður þúst mylla 65°50.016N 17°28.436V

"Þá er hornið, sem er vestan Mánalækjar, milli hans og merkja móti Bergsstöðum. Þetta svæði er í daglegu tali nefnt Hornin. Þar sem beygjan er í læknum, er nefnt Myllugarður. Er þar stífla, sem gerð var í lækinn, þegar kornmylla var höfð í honum," segir í örnefnalýsingu. Myllan var um 260 m suðvestur af bæ 001.

Á þessum stað beygir lækurinn frá suðri til vesturs og rennur í nokkrum kröppum beygjum. Rauðuskriðumegin er sléttá tún nánast að honum en Bergsstaðamegin er grasþýfi og mjög hátt gras. Ekki sjást miklar menjar um mylluna. Í austustu beygjunni á læknum eru þó þrengsli og lækjarbakkarnir óvenjujafnir á um 5 m kafla hvorumegin, það gætu verið leifar af stíflunni. Á nesi sem skagar út í lækinn þar fyrir neðan hefur ekki verið sléttáð, þar er mikið þýfi en nú heyrúllustæði og engar sjáanlegar vegggleðslur. Ekki er vitað hvenær myllan var í notkun.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 4

SP-258:027 heimild um kolagrafir

"Skógur til kolgjörðar að mestu eyddur, en til eldiviðar bjarglegur." segir í Jarðabók Árna og Páls. Ekki er vitað hvar kolagrafir í landi Rauðuskriðu voru.

Heimildir: JÁM, 161

SP-258:028 frásögn öskuhaugur 65°50.163N 17°28.324V

20-30 m norðaustan við norðausturhorn elsta íbúðarhússins á Rauðuskriðu (þar sem gamli bærinn 001 stóð) fann Jóhannes Haraldsson öskuhaug þegar hann stóð í framkvæmdum á þessum slóðum. Haugurinn var í norðausturhorni girðingar sem er umhverfis elsta íbúðarhúsið á Rauðuskriðu. Sléttuð lóð er nú þar sem öskuhaugurinn var.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

SP-258:029 Skriðuvað heimild um vað 65°50.185N 17°30.606V

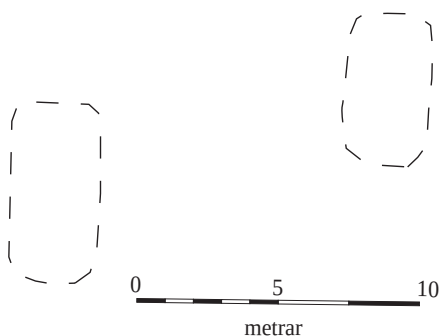
"Skriðuvað undan bænum Rauðuskriðu stutt norður frá svonefndri Bergstaðaeýju." segir í Árbók Þingeyinga. Bergstaðaeýja er stór og kjarrivaxinn hólmi á Skjálfanda, 450-500 m sunnan við þar sem brúin á Þjóðvegi liggur yfir fljótið. Smásteinar eru við árbakkann, hólmi í ánni en grasi vaxinn árbakki er vestan ár. Fljótið er fremur lyngt en djúpt á þessum stað (austan megin) en straumharðara að vestan.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Árbók'87, 117

SP-258:030 tóftir heystæði 65°51.377N 17°29.397V

Tvær tóftir eru um 40 m austan við Þjóðveg en um 2,4 m NNV við bæ 001. Tóftirnar eru á

SP-258:030

deiglendi milli þjóðveggar og Núpsins. Umhverfis er víðivaxið. Tvær tóftir eru á þessum stað, líklega hlaðnar undir hey. Veggir eru ógreinilegir. Eystri tóftin er 5 X 3 m að stærð og snýr norður-suður en sú vestari er 10 m vestar og er 7-8 X 3 m og snýr eins. Hæð tóftanna er 0,6 m.

Hættumat: hætta, vega vegagerðar

SB-258:031 garðlag

65°49.743N 17°27.081V

Mikið og fornlegt garðlag 023 liggur eftir endilangri hliðinni ofan og austan Rauðuskriðu 001, frá norðri til suðurs. Frá því liggja nokkrir þvergarðar niður til vesturs. Einn þeirra kvíslast frá langa garðinum 1,2 km SA af bæ 001. Austast liggur garðurinn um lyngmóa vestar um bratta brekku.

Garðamótin eru í dokk á sléttum stalli ofarlega í hliðinni, stallurinn er allt að 100 m breiður og

SB-258:031

líklega rétt að kalla hann neðri brún Fljótsheiðarinnar. Á þessum stað er langi garðurinn, 023, allt að 3-4 m breiður en þvergarðurinn breiðari, allt að 5-6 m en um 0,5 m hár. Hann er lyngi vaxinn. Samsíða honum að norðanverðu er 4-5 m breið dokk þar sem efni hefur sýnilega verið fengið til hleðslunnar. Um 130 m vestur frá mótum garðanna tveggja liggur þvergarðurinn fram af brúninni og niður bratta brekku. Þá fer hann yfir mýrarsund og er heldur ógreinilegur á kafla. Við rætur hliðarinnar er skurður og síðan tún. Óljóst mótar fyrir garðinum í því á 20-30 m kafla áður en

hann hverfur með öllu. Alls er hann sjáanlegur á tæplega 430 m löngum kafla. Vesturendi hans er tæpa 200 m norður af Steinsstöðum 010 og hugsanlegt að hann hafi afmarkað heimaland býlisins.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

SB-258:032 garðlag

65°49.227N 17°27.334V

Mikið og fornlegt garðlag 023 liggur eftir endilangri hliðinni ofan og austan Rauðuskriðu, frá norðri til suðurs. Frá því liggja nokkrir þvergarðar niður til vesturs. Sá sem hér verður lýst liggur frá langa

SB-258:032

garðlaginu 023 samsíða garði 031 en tæpum 980 m sunnar. Garðlagið liggur um fremur slétta mýri sem hallar mót vestri, að Mánalæk. Garðurinn er mjög óglöggur og erfitt að koma auga á hann. Hann er skýrastur næst stóra garðinum 023, þar liggur hann um móa nokkurn spöl áður en hann liggur út á mýrina. Hann er mest um 3 m breiður og 0,3-0,4 m hár. Garðurinn hverfur í mýri um 320 m vestur af langa garðinum 023 og um 150 m austur af Mánalæk. Líklega hefur hann þó legið lengra til vesturs því að handan lækjarins, í Jódísarstaðalandi, sést óglögg mót fyrir garði sem virðist koma í beinu framhaldi af þessum.

Hættumat: engin hætta

SB-258:033 garðlag áveita

65°50.666N 17°29.639V

SB-258:033

Um 50 m austan við þjóðveg og um 2 km NNV við bæ 001 er kerfi þriggja áveitugarða sem liggja allir samsíða austur-vestur. Garðarnir liggja í mýri langleiðina að fjallsrótum.

Um þrjá áveitugarða er að ræða sem allir liggja nálega austur-vestur. Sá syðsti er rúmlega 1 m á breidd en 0,2 m á hæð. Hann er grasi gróinn, hlaðinn úr torfi. Renna er samsíða honum að norðanverðu. Garðurinn er um 300 m á lengd en 1,2-1,5 m á breidd en fjarar út að austan. Hann er rofinn á tveimur stöðum, annars vegar 65 m frá vesturenda og hinsvegar um 220 m frá sama enda. Um 400 m norðan við þennan

áveitugarð er annar garður svipaður í útliti. Hann liggur fyrst í 50 m til austurs en beygir svo til NNA og má greina hann slitrótt í átt að fjalli. Nyrsti garðurinn er um 400 m norðan við miðjugarðinn. Hann er svipaður að hæð og breidd og hinir garðarnir tveir og er fyrst greinilegur um 30 m austan við þjóðveg.

Hættumat: engin hætta

SB-258:034 gata leið

65°48.860N 17°27.401V

Miklar reiðgötur liggja í gegnum rof á garðlagi 023 norðaustur af norðurenda Skálholts 009, 680 m suður af garðlagi 032. Götturnar liggja í lyngmóa.

Götturnar eru uppgrónar að mestu en mjög greinilegar, fjórir til fimm samhliða götuslóðar. Þeir koma austan frá Fljótsheiði og liggja beint í vestur, stefna á lítið holt með vörðubroti sem er um 200 m vestan garðs. Ekki er vitað nánar um hvaðan götturnar komu eða hvert leiðin lá. Ekki er heldur víst hvort op hefur upphaflega verið á garðinum eða hvort það er til komið vegna umferðar.

Hættumat: engin hætta

SB-258:035 náma mógrafir

65°48.865N 17°27.488V

Mógrafir eru beint vestan við rof á garðlagi 023, þar sem reiðgötur 034 liggja í gegnum hann. Þær eru austan við lítið holt með vörðubroti á. Mýri, ekki mjög gljúp eða vot.

Mógrafirnar hafa lítið sem ekkert sigið saman, enda er mýrin fremur þétt í sér. Vatn situr í þeim og er dýptin á bilinu 0,2-0,4 m. Svæðið er alls um 100 x 70 m stórt og á því eru 10-12 aðskildar mógrafir, flestar innan við 5 x 5 m stórar. Sú stærsta er ílöng, 10 x 4 m stór.

Hættumat: engin hætta

SB-258:035

SB-258:036 garðlag

65°48.796N 17°27.959V

Mikið og fornlegt garðlag 023 liggur eftir endilangri hliðinni ofan og austan Rauðuskriðu, frá norðri til suðurs. Frá því liggja nokkrir þvergarðar niður til vesturs. Sá sem hér verður lýst liggur frá langa garðlaginu 023 um 800 m suður af garðlagi 032. Garðurinn liggur að mestu leyti í mýri

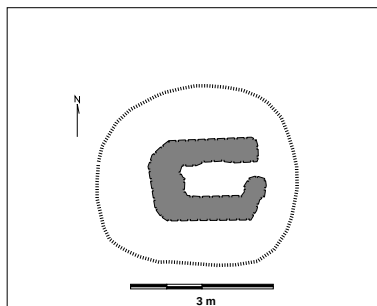
Garðurinn er mjög ógreinilegur. Hann liggur frá Mánalæk í um 300 m til austurs en virðist þá greinast í tvennt. Annar armurinn liggur í um 250 m til norðausturs en hinn til suðausturs og svo ANA í um 250 m. Báðir enda þessir garðar í langgarði 023. Hann er allt að 2-3 m breiður en hæðin ekki nema 0,3 m þar sem best lætur. Garðurinn er víða sokkinn í mýri. Tekinn var skurður í syðra garðlagið (af þeim tveimur sem liggja samsíða til austurs í garðlag 023) sumarið 2005. Teknir voru skurðir í báða arma garðlagsins við rannsóknir á fornum garðlögum sumarið 2005. Í skýrslu um uppgröftinn segir: "Sniðið er í þvergarð á garð sem liggur út eftir dalnum. Landnámssyrpan er ekki varðveitt undir garðinum, neðri mörk torfsins liggja 6-8 cm ofan Heklu-3. Í torfinu eru slitir af LNS og Heklu-3. Tvö dökk gjóskulög liggja yfir torfhleðsluna, V-1477 og H-1300. Ekki sá votta fyrir H-1158 í sniðinu. Garðurinn er frá því fyrir 1300."

Hættumat: engin hætta

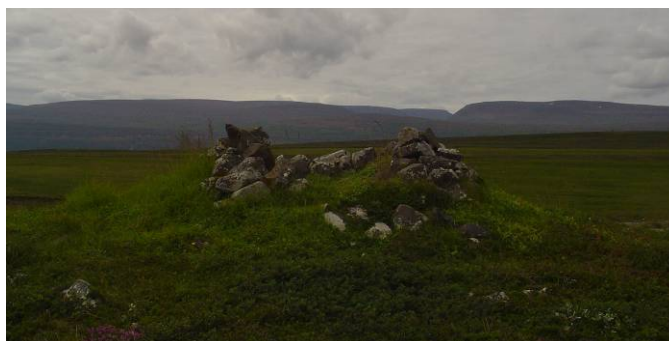
Heimildir: Aldred, Oscar o.fl. 2005, 40

SB-258:037 tóft smalakofi

65°48.545N 17°28.061V

Um 200 m beint austur af Skálholti

SB-258:037

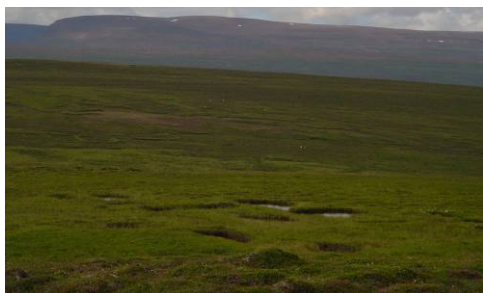
009 eru áberandi hólar sem sjást vel heiman frá bæ, þeir heita Smjörhólar. Á þeim stærsta er rúst af smalakofa. Berar klappir eru á hólnum en lítil grastorfa efst, undir rústinni.

Hleðslur standa þökkalega þótt ekki hafi verið vandað til verksins. Þær eru allt að 3-4 umför og er hæð um 0,3-0,4 m. Alls er tóftin 2,5 x 2 m stór, snýr austur-vestur og hafa dyr verið í austur. Útsýni er mikið og gott, suður að Rauðuskriðu og langt norður eftir Fljótsheiði. Að sögn Theodórs Árnasonar voru kvíær reknar til beitar í Smjörhóla.

Hættumat: engin hætta

SB-258:038 náma mógrafir

65°48.729N 17°28.205V

SB-258:038

Töluverðar mógrafir eru í mýrarslakka fast norðaustan undir Skálholti 009. Mýri sem er mjög grösug.

Vegna grósku er erfitt að giska á umfang mógrafasvæðisins, þó er það a.m.k. 50 x 50 m stórt. Grafirnar sýnast nokkuð reglulegar, allt að 1 m djúpar og virðast ekki mikið samansignar. Því er ekki víst að þær séu mjög gamlar.

Hættumat: engin hætta

SB-258:039 garðlag óþekkt

Af loftmynd má greina óljóst garðlag frá Mánalæk og til austurs, langleiðina að langgarði 023. Garðlagið er um 550 m sunnan við garðlag 031 en 320 m norðan við garðlag 032. Garðlagið fannst á loftmyndinni eftir að vettvangsskráningu í Rauðuskriðu lauk og var því ekki skoðað á vettvangi.

Af loftmynd að dæma hefur garðlagið verið um 450 m langt. Það verður ógreinilegt 150-160 m neðan (vestan) við þvergarð 032 við skurð.

Hættumat: engin hætta

SB-258:040 garðlag óþekkt

Af loftmynd má greina óljóst garðlag um 170 m ofan (austan) við suðausturhorn gamla túnsins. Garðlagið hefur legið ANA í átt að langgarði 023 en fjarar út um 180 m vestan við það. Garðlagið fannst á loftmyndinni eftir að vettvangsskráningu í Rauðuskriðu lauk og var því ekki skoðað á vettvangi. Garðlagið virðist um 240 m langt skv. loftmynd.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

SB-258:041 garðlag óþekkt

Af loftmynd má greina óljóst garðlag sem virðist hafa legið frá langgarði 023 um 100 m ofan (austan) við norðausturhorn gamla túnsins. Garðlagið hefur legið til NNA og norðausturs. Garðlagið fannst á loftmyndinni eftir að vettvangsskráningu í Rauðuskriðu lauk og var því ekki skoðað á vettvangi.

Garðlagið virðist samkvæmt loftmynd hafa verið um 250 m langt og legið til NNA og norðausturs.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

SB-258:042 garðlag óþekkt

65°50.071N 17°27.283

Garðlag liggur í sömu stefnu, og nánast eins og í framhaldi af, miðjugarði áveitukerfis 033. Garðlagið er greinilegt í hlíð Fljótsheiðar og liggur það til ANA alla leið að merkjum á háheiðinni. Garðlagið er samtals um 1800 m langt. Það hefst neðarlega (vestarlega) í hlíðum Fljótsheiðar og liggur nokkuð beint upp hlíðina í samtals 1000-1100 m áður en það greinist í tvö samsíða garðlög og eru um 30 m á milli. Þessi kafli garðlagsins er um 350 m langur áður en garðlögin sameinast aftur. Þá beygir garðlagið í um 90° og liggur áfram í um 330 m til SSA áður en hann fjarar út. Skurður var tekinn í garðlagið sumarið 2006 vegna rannsóknar á fornum garðlögum í Suður-Þingeyjarsýslu. Niðurstöður uppgraftarins eru enn óutgefnar.

Hættumat: engin hætta

SB-258:043 garðlag

65°51.161N 17°28.482V

Garðlag liggur eftir Fljótsheiði norðanverðri. Það er fyrst merkjanlegt frá norðausturhorni vallargarðs um Þorsteinsstaði 017 en liggur svo til SSA eftir endilangri hlíðinni. Nyrst liggur hann í sveig norðan og austan við Þorsteinsstaði 017. Þá stefnir hann beint í suður um 1 km austan við Rauðuskriðu. Hugsanlega hefur hann náð norður fyrir Þorsteinsstaði en þar verður hann ógreinilegur og hverfur í birkiskóg. Garðurinn er ekki allsstaðar þráðbeinn, víða má greina á honum smáhlykki. Víðast hvar er

hann á bilinu 3-5 m breiður og um 0,5 m hár. Hann er algróinn svo að hvergi sér í grjótt en sumstaðar liggja eftir honum götur og hafa skilið eftir dálítið rof. Nyrsti hluti garðsins var genginn á jörðu niðri en hann varð ógreinilegur þegar komið var 200-300 m til suðurs. Syðra hluta hans mátti hins vegar greina slitrótt af loftmynd og samtals reyndist unnt að rekja garðinn á 1 km kafla. Ekki er óhugsandi að garðlag þetta hafi tengst beint 023. Garðlagið virðist liggja þvert á þvergarð 042 sem liggur austur-vestur upp Fljótsheiði.

Hættumat: engin hætta

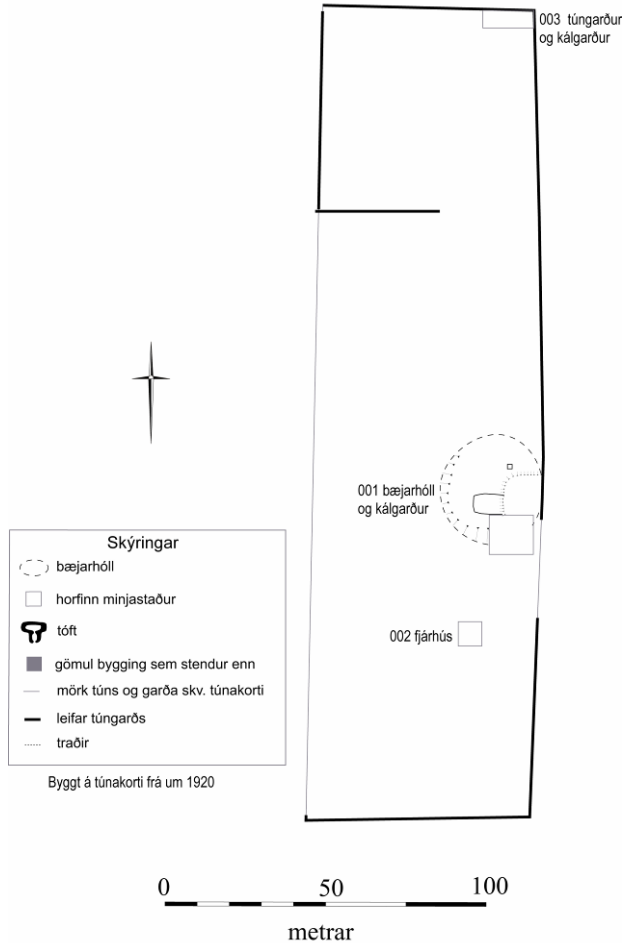
SÞ-258:044 garðlag óþekkt

Af loftmynd má greina garðlag fast austan við austurmerki Rauðuskriðu norðarlega. Norðurendi garðlagsins er um 600 m austan við 258b:001. Þaðan liggur garðlagið til suðurs, samsíða merkjum en austan þeirra. Vel er hugsanlegt að garðlagið hafi í raun verið á merkjum og má vera að suðurhluti garðlags 042 sé í raun sömu merki. Um þetta er þó ekki hægt að fullyrða. Garðlagið var ekki skoðað á vettvangi. Garðlagið liggur NNV-SSA. Það er samtals um 750 m langt. Svo virðist sem minni garðlög hafi legið frá þessu garðlagi til austurs í landi Garðs/Hjarðarbóls.

Hættumat: engin hætta

SP-258b Skriðusel

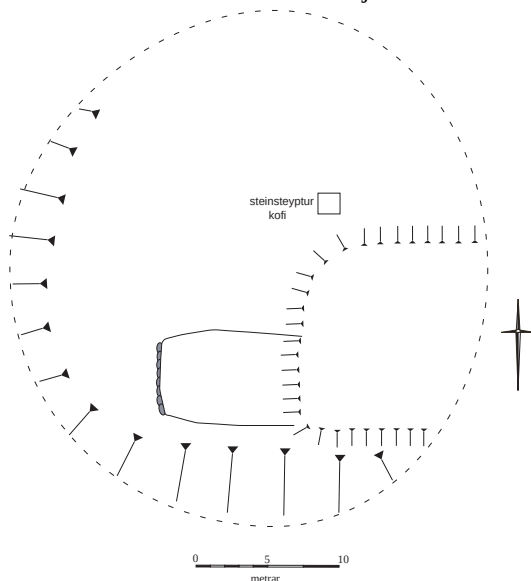
Túnakort - Skriðusel

1712: "Skridu Sel, forn eyðihjáleiga hjer í landinu út í skóginum, sem hefur í eyði legið vel 40 ár og veit því enginn nálægur um hennar byggíngarkosti að undirretta. Ekki má hjer aftur byggja, því túnið er viði vaxið en heyskapur enginn." JÁM, 162. "Skriðusel, var önnur hjáleiga frá Skriðu með óskiptu landi. Þar var búið fram til 1968... Bærinn stendur vestan í Garðsnúp, gegnt Húsabakka, og eru hús þar enn uppistandandi." HJ, 517.

SP-258b:001 Skriðusel bæjarhóll bústaður

65°52.148N 17°29.574V

SP-258b:001

"Skriðusel er hér talsvert utarlega undir Núpnunum. Var það til skamms tíma beitarsel frá Rauðuskriðu." segir í örnefnaskrá. Bærinn í Skriðuseli stóð efst í túni, um 3,8 km NNV við Rauðuskriðbæ (258:001). Bærinn var um 100 m austan við þjóðveg. Skriðusel fór í eyði árið 1968.

Ofan (austan) við bæjarhól tekur við brött, lyngi vaxin fjallshlíð með klettabeltum á stangli. Neðan við eru grasi gróin engi.

Bæjarhóll er greinilegur á þessum stað. Hann er 45 X 25-30 m stór og snýr norður-suður. Austurbrún hólins rennur saman við hliðina ofan við (austan við) en norður- og suðurbrúnir eru aflíðandi. Vesturbrún hólins er skörp og frá henni eru um 3 m niður á jafnsléttu. Bæjarhóllinn er ræktarlegur, á kafi í grasi og arfa. Yfirborð hans er fremur slétt en sunnarlega á honum er upphleyptur stallur, 12 X 6 m stór, og snýr hann norður-suður. Til vestur frá þessum stalli gengur annar stallur ógreinilegri sem er 9 X 6 m stór og snýr austur-vestur og má greina grjóthleðslu vestast í brún hans. Steinsteyppt súrheysgryfja er austarlega á hólnum en aðrar byggingar hafa verið jafnaðar við jörðu. Samkvæmt túnakorti var kálgarður fast sunnan við bæ um 1920. Engin merki hans sjást nú.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 5

SP-258b:002 þúst fjárhús

65°52.119N 17°29.581V

Um 30 m sunnan við bæinn í Skriðuseli 001 er merkt útihús inn á túnakort frá um 1920. Húsin hafa verið ofarlega (austarlega) í túni. Fagurgræn hæð eða stallur er í túninu þar sem fjárhúsin stóðu, fram af hæðinni er arfagrænt hlað.

Þústasvæðið er um 20 m norður-suður en erfiðara er að mæla breidd þess. Breidd upphækkunarinnar er um 8 m en eins konar "hlað" er fram af því um 5 m til viðbótar.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Túnakort

SP-258b:002

SP-258b:003 garðlag túngarður

65°52.252N 17°29.689V

Túngarður hefur legið umhverfis tún í Skriðuseli og sjást leifar hans víðast enn. Túnin í Skriðuseli eru í nokkrum bratta á mót vestri og er vestasti (neðsti) hluti túna mýrlendur.

Garðurinn er mest hlaðinn úr torfi en þó má sjá grjóthleðslur á stöku stað. Á köflum er garðurinn vart umfangsmeiri en mjó upphleðsla undir vírgirðingu sem nú er komin í niðurníðslu. Stór hluti vesturhliðar túngarðs er horfinn og suðausturhornið er einnig rofið. Norðaustan við bæ 001 hverfa austurmörk garðsins saman við bratta brekkuna sem tekur við ofar. Annars staðar sést garðlagið víða ágætlega. Það er gróið grasi og víða 0,8-1 m á breidd en 0,5 m á hæð. Túngarðurinn afmarkar tún sem eru 315 X 80-90 m stór norður-suður. Garðurinn virðist fremur nýlegur og gæti hafa verið hlaðinn á 20. öld. Samkvæmt túnakorti frá um 1920 var þá kálgarður sambyggður túngarði í norðausturhorni túngarðs. Engin merki hans sjást nú.

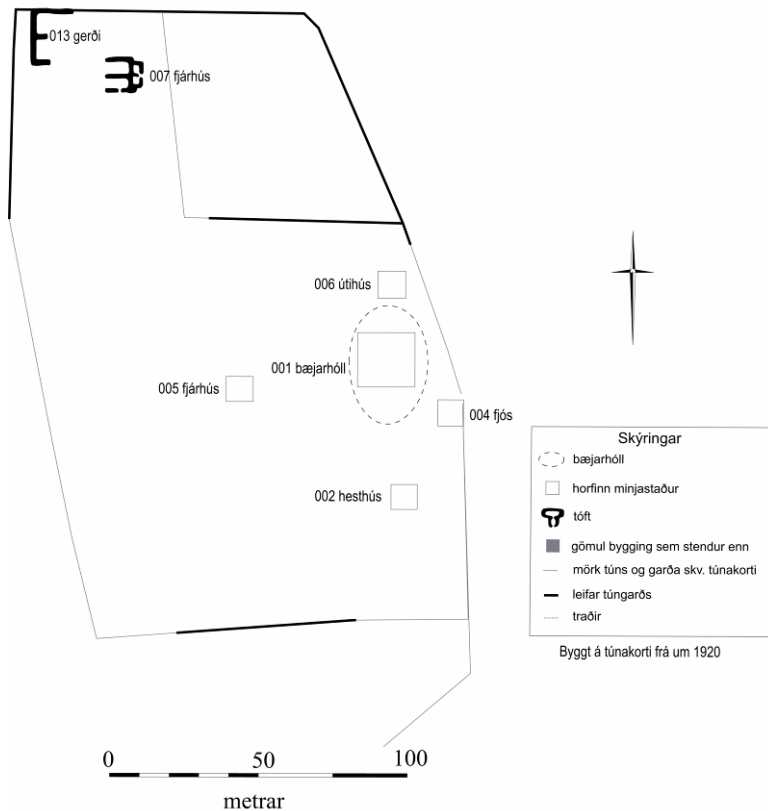
Hættumat: engin hætta

SP-258b:003

SP-259 Skriðuland

Túnakort - Skriðuland

1712: "Skriduland, partur af Skriðu. Bygð niður frá heimatúninu fyrir manna minni en eyðilagðist í bólunni, afdeilt að túni og engjum og reiknast fjórðungur allrar jarðarinnar meðan bygð varaði, að dýrleika xxv €, og so túndast ut supra... Aftur má hjer byggja ef fólk fengist." JÁM, 162. "Skriðuland, var forn hjáleiga, norðan og neðan við Rauðuskriðu, í byggð fram til 1952." HJ, 517
Tún 2.1 ha, 1/3 slétt. - Túnakort.

SP-259:001 Skriðuland bæjarhóll bústaður

65°50.336N 17°28.794V

"Bærinn stóð norður frá Rauðuskriðu aðeins lægra í brekkunni." segir í örnefnaskrá. Engar leifar sjást nú um bæinn í Skriðulandi en hann var þar sem nú eru slétt tún tæpum 500 m norðvestan við bæinn á Rauðuskriðu (158:001). Bærinn fór í eyði 1952. Hann stóð á bæjarhóll en öll ummerki um hann hafa verið sléttuð í tún.

Óljós ummerki um bæjarhól má enn greina í túninu. Hann er 40-45 X 25 m stór og snýr norður-suður. Síðasti bærinn sem stóð í Skriðulandi var rifinn á 6.-7. áratugnum og var hann úr blönduðu efni, torfi, grjóti, timbri og steypu. Fjós var sambyggt bænum.

Hættumat: hætta, vegna túnræktar

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 4

SP-259:002 þúst hesthús

65°50.296N 17°28.777V

Útihús var merkt inn á túnakort frá um 1920 í suðausturhorni túns, um 30 m frá bæ 001 og 25-30 m SSV við fjós 004. Húsið var hesthús en nú hefur það verið sléttuð í tún. Þar sem hesthúsið stóð er hæð í sléttuðu túninu sem er á kafi í grasi.

Hæðin er um 20 X 25 m stór og snýr norður-suður. Hún er um 0,4 m á hæð.

Hættumat: hætta, vegna túnræktar

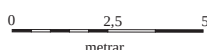
Heimildir: Túnakort

SP-259:003 Litlistekkur tóft stekkur

65°50.471N 17°29.074V

"Norðan við Skriðuland er Litlistekkur, aðeins neðar og norðar en Gerðishúsin [007], og þar suður af heitir Stekkjargróf, rennur aðeins suður af Stekkjarbrotinu." segir í örnefnaskrá. Tvískipt tóft sem kemur heim og saman við þessa lýsingu er um 330 m norðvestan við bæ 001.

Tóftin er um 200 m NNV við Gerðishús 007. Tóftin er neðarlega í grasi- og lyngivaxinni hlíð sem hallar til vesturs. Sjálf er tóftin á kafi í grasi.

Stekkurinn er tvískiptur, 9 X 8 m að stærð og snýr norður-suður. Engar grjóthleðslur eru greinilegar í honum. Syðra hólfi tóftarinnar er stærra eða 5 X 1,5 m að innanmáli. Það snýr austur-vestur og það gerir nyrðra hólfið einnig en það er 2 X 1 m að innanmáli. Op hefur verið á suðurvegg syðra hólfsins en ekki er greinilegt op á milli hólfa, þó hugsanlegt sé að það hafi verið austarlega á veggnum sem greinir að hólfin.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 5

SB-259:004 þúst fjós

65°50.316N 17°28.767V

Útihús er merkt inn á túnakort frá um 1920 um 10 m suðaustan við bæ 001 og 25-30 m suðvestan við hesthús 002. Sléttað hefur verið úr tóftinni en hæð er í túninu þar sem það stóð. Allt umhverfis eru sléttuð tún í halla til vesturs.

Í hæðinni er laut sem er 4 X 2 m stór og er hugsanlegt að þar hafi húsið, eða einhver hluti þess staðið. Lautin snýr norður-suður. Grasið sem vex í lautinni er hærra og ræktarleggra en annars staðar í túninu. Á þessum stað var, samkvæmt Theodóri Árnasyni ábúanda á Rauðuskriðu, fjós.

Hættumat: hætta, vegna túnræktar

Heimildir: Túnakort

SB-259:004

SB-259:005 þúst fjárhús

65°50.328N 17°28.878V

Útihús er merkt inn á túnakort frá um 1920 milli 30-40 m vestan við bæ 001 en 90 m SSA við Gerðishús 007. Þessi hús hafa nú verið sléttuð í tún en hæð er greinileg í túninu þar sem þau stóðu. Þústin er í sléttuðu túni sem hallar til vesturs og er komið á kaf í órækt. Hæðin er 7 X 5 m að stærð og snýr norður-suður. Hún er fremur ógreinileg. Á þessum stað voru, samkvæmt Theodóri Árnasyni ábúanda á Rauðuskriðu, fjárhús.

Hættumat: hætta, vegna túnræktar

Heimildir: Túnakort

SB-259:006 heimild um útihús

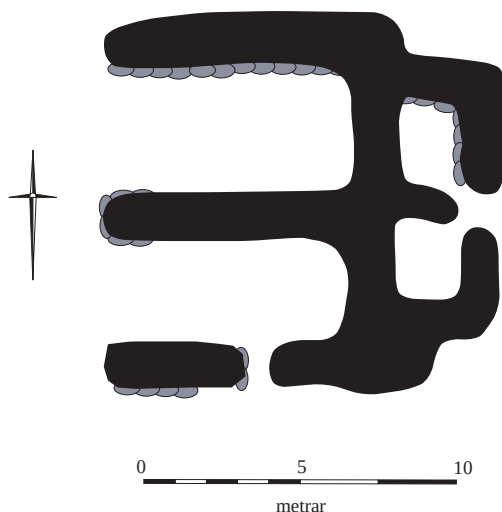
65°50.354N 17°28.788V

Útihús er merkt inn á túnakort frá um 1920 um 10 m norðan við bæ 001 en um 13 m vestan við túngarð 014. Húsið hefur verið á milli bæjarhóls 001 og túngarðs. Á þessum slóðum er túnið fremur slétt og gróðursælt. Um 20 m neðar (vestar) fer landi að halla áberandi til vesturs.

Ekkert sér til minja á þessum stað en örlitla hæð má þó greina í túninu. Öll ummerki um hús á þessum stað voru horfin þegar Theódór Árnason, ábúandi á Rauðuskriðu (f. 1937) man fyrst eftir sér.

Hættumat: hætta, vegna túnræktar

Heimildir: Túnakort

SB-259:007 Gerðishús tóft fjárhús

"Þar er í túni Gerðishús, yzt og neðst í túni." segir í örnefnaskrá. Gerðishús voru merkt inn á túnakort frá

SB-259:007

um 1920 um 15 m sunnan við túngarð 014 og 80-90 m norðan við fjárhús 005. Þau voru 120-130 m norðvestan við bæ 001. Tóftin er í sléttuðu, aflíðandi túni sem hallar til vesturs. Túnið er nú komið í órækt. Norðan og austan við tóftina er landið þýfðara en slétt tún eru vestan og sunnan við hana.

Tóftin er 12 X 11 m stór. Hún er tvískipt og skiptist annars vegar í hólf sem er um 8 X 6 m stórt og snýr norður-suður og hins vegar í hólf þar að baki (austar) sem er um 6 X 2 m stórt og snýr eins. Fremra hólfið (það vestara/stærri) hefur verið fjárhúsið sjálft og eftir því endilöngu, í miðju gengur garði. Op hefur líklega verið á þili (vesturvegg) en hugsanlega einnig á suðurvegg miðjum. Austara hólfið, það er hefur verið inn af sjálfu fjárhúsinu, hefur að líkindum verið hlaða. Því er skipt upp í miðju og er suðurhlutinn dýpri en sá nyrðri. Veggir hennar eru allt að 1,2 m á hæð úr torfi og grjóti. Víða má sjá 3-4 umför af grjóti í hleðslunum. Ofan á steinhleðslunni er svo 0,4 m há torfhleðsla. Veggir eru víða rofnir.

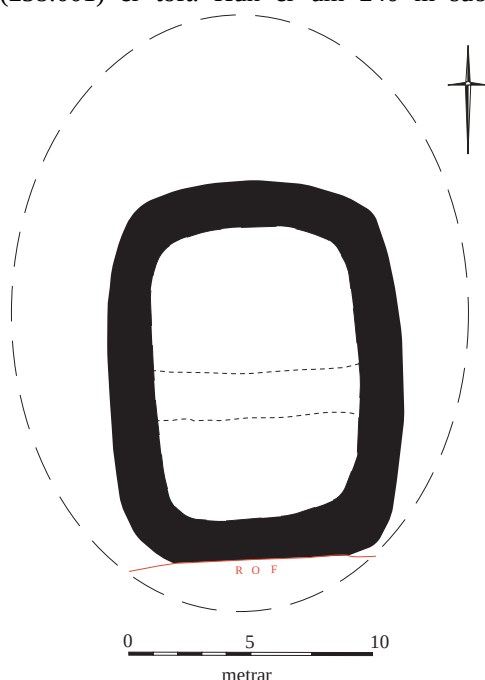
Hættumat: hætta, vegna túnræktar

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 4 og Túnakort frá um 1920

SB-259:008 þúst

65°50.269N 17°29.061V

30-40 m norðvestan við veginn heim að Rauðuskriðu og tæpum 600 m norðvestan Rauðuskriðubæ (258:001) er tóft. Hún er um 240 m suðvestan við Skriðubæ 001. Tóftin/gerðið er grasivaxin.

SB-259:008

Norðvestan við eru sléttuð tún en sunnar upprótað svæði. Ofar (austar) er grasi vaxinn mói upp að sléttuðum túnum. Sunnan í tóftinni er rof og þar sést í torfhrun í sniði.

Tóftin er 14 X 11 m stór, ávöl en ferhyrnd. Hún er á hæð sem rís úr umhverfinu og er hæðin sjálf 18 X 23 m stór. Frá henni og niður á jafnsléttu eru um 2 m. Hæðin og tóftin snúa NNA-SSV. Tóftin, sem e.t.v. væri réttara að kalla gerði, er einföld og hvergi er á henni að greina op. Inn í gerðinu er mjög þýft en ekki er hægt að sjá skiptingu eða veggbrót úr þýfinu, þó helst að veggur kunni að hafa skipt gerðinu upp 5 m

sunnan við norðurvegg. Gerðið/tóftin er á kafi í grasi og engar grjóthleðslur sjást.

Hættumat: hætta, vegna túnræktar

SB-259:009 heimild um fjárhús

65°50.419N 17°28.844V

"Utan við Gerðistún, sem var kringum húsin, eru tvö tóftarbrot eftir fjárhús eða eitthvað annað." segir í örnefnaskrá. Um 500 m norðaustan við heimkeyrslu að Rauðuskriðu var fjárhús, rétt utan við Gerðistún 007. Á þessum slóðum var ræktað tún sem nú er komið í órækt og þar eru kindur á beit. Óljós þúst er á þessum stað en greinileg ummerki um húsið sjást ekki.

Hættumat: hætta, vegna túnræktar

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 4-5

SB-259:010 garðlag

65°50.517N 17°28.668V

Um 350 m NNA við bæ 001 er stuttur garðlagsbútur. Hann er um stutt ofan við (austan) heimreiðina að Rauðuskriðu. Allt túnið er þýft og í órækt. Skógrækt er hafinn í nágrenni garðlagsins.

Garðlagið er um 5 m langt og 0,4 m á hæð en 1 m á breidd. Það snýr norðvestur-suðaustur og er í hlíð mót vestri. Sú hlið garðlagsins sem snýr frá brekkunni er hærri en sú sem er að austan en hún fellur meira inn í brekkuna. Báðir endar garðlagsins enda snögglega og ekki er að sjá framhald af honum. Ekki er óhugsandi að þarna hafi verið einhvers konar gerði eða hún en ekki er hægt að dæma um það sökum þess að staðurinn er á kafi í gróðri og aðrar leifar en þessi stutti bútur ógreinilegar.

Hættumat: engin hætta

Sp-259:011 Sneiðingur heimild um leið

65°50.571N 17°28.966V

"Klappirnar ná alla leið kringum Núpinn... Við suðurendann á Klöppunum heitir Sneiðingur. Þar er gatan, sem liggur þarna upp klappirnar." segir í örnefnaskrá. Sneiðingur var götusneiðingur upp Núpinn við suðurenda Klappa. Ekki sjást nú greinileg merki hans.

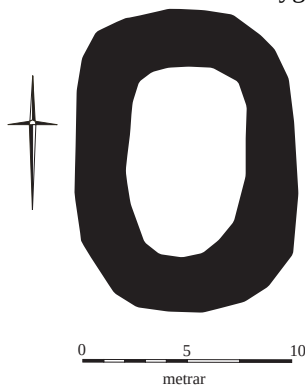
Klappir eru í Núpnum og hefjast skammt norðan við Litlastekk 003.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 5

Sp-259:012 tóft heygarður

65°50.455N 17°29.150V

Ógreinileg þúst er um 350 m norðvestan við bæ 001 og um

30 m ofan (austan) við girðingu sem girðir engjar við þjóðveg frá lyngivaxinni hlíðinni austar. Tóftin er á mörkum þýfðar, grasi- og lyngivaxinnar hlíðar og sléttra engja neðar (vestar). Hún er á jafnsléttu.

Tóftin er vaxin grasi. Hún er einföld, ferhyrnd, 13 X 9 m á stærð og snýr norður-suður. Að mörgu leyti minnir tóftin helst á heystæði þó hún sé heldur stór. Rof eru í norðurvegg hennar en óvíst að nokkurt þeirra hafi verið op. Engar grjóthleðslur eru í tóftinni.

Hættumat: engin hætta

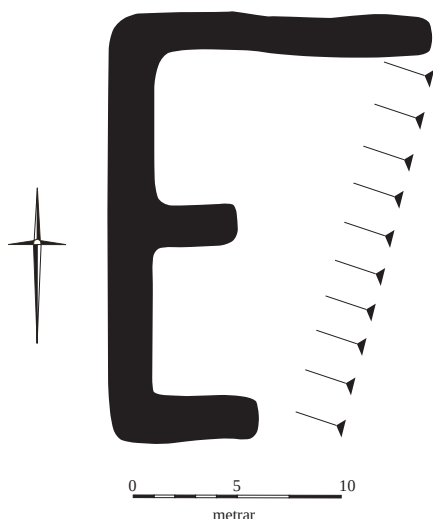
Heimildir: Ö-Rauðaskriða, 5

Sp-259:013 gerði

65°50.366N 17°29.007V

Gerði er um 180 m norðvestan við bæ 001 og um 10 m sunnan við túngarð 014 og liggur norðurhlið gerðisins samsíða túngarði. Gerðið er 400-500 m austan við heimreið að Rauðuskriðu. Gerðið er í miklum halla til vesturs. Hallinn hefur brotið af eða afmyndað austurhlið gerðisins. Allt gerðið er lyngivaxið í grasi grónu umhverfi. Á brúninni austan við gerðið er girðing.

Gerðið, sem líklega eru leifar af kartöflugarði, er allt komið í þúfur. Það er 20 X 14 m stórt og snýr norður-suður. Það skiptist í tvö hólfi. Nyrðri hlið gerðisins nær alveg upp á brúnina en hvorki veggurinn sem skiptir

Sp-259:013

gerðinu upp né suðurveggur ná svo langt til austurs sem einungis ná að brekkunni. Syðra hólfið í gerðinu er 7 X 5 m að innanmáli en það nyrðra 7 X 4 m.

Hættumat: engin hætta

Sp-259:014 garðlag túngarður

65°50.379N 17°28.997V

Túngarður hefur legið umhverfis túnin á Skriðulandi og leifar hans sjást víða enn. Garðurinn liggur umhverfis tún sem komin eru á kaf í gras.

Túngarðurinn er fyrst merkjanlegur að norðan, fast ofan (austan) við skurð sem er neðan við Skriðulandstún. Hafi vesturhlið garðsins verið greinileg áður þá er hún nú horfin í skurð/tún. Frá skurðinum liggur norðurhlið garðsins til austurs í um 50 m upp brekku þar til komið er að túngirðingu

SP-259:014

(sem liggur norður-suður) sem girðir efri hluta Skriðulandstúna af. Ofan hennar heldur garðurinn áfram til austurs í um 120 m. Þessi hluti garðsins er gróinn og sigin, sérstaklega neðan við (vestan við) girðingu. Ofar er garðurinn 2-3 m á breidd en 0,8 m á hæð. Eins og áður segir má rekja garðinn í 120 m en þá beygir hann til suðurs og liggur í 100 m áður en hann hverfur skyndilega í sléttu túnin. Á þessum kafla er skurður ofan við garðinn og er vel hugsanlegt að uppkast frá skurði auki á umfang garðsins. Sunnan túns sést garðurinn fyrst 20-30 m ofan við girðingu. Þar er hann stæðilegur, 1,2 m á hæð, 1 m á breidd neðst en 0,7 m efst. Garðurinn liggur í um 50 m til austurs en hverfur þá í tún. Túngarðurinn hefur

markað af tún sem voru um 380 X 150 m stór.

Hættumat: hætta, vegna túnræktar

SP-259:015 vegur leið

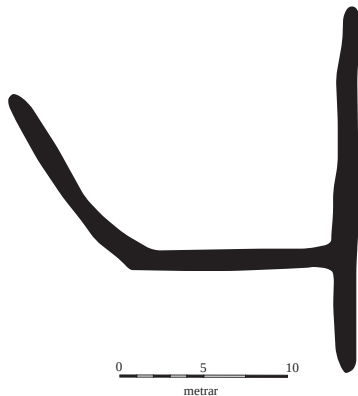
65°50.254N 17°28.802V

Um 10 m vestan við þar sem suðurhlið túngarðs 014 fjarar út til austurs hefur vegur legið til/frá túni og þar sem hann liggur inn í tún er op á túngarði. Vegurinn er á kafi í grasi og liggur í grasi vöxnu túni. Garðurinn er greinilegur frá suðurmörkum hins gamla tún og að skurði sunnar. Vegurinn er upphlaðinn, 20 m langur og 3-4 m á breidd en 0,3 m á hæð. Hann er á kafi í grasi.

Hættumat: hætta, vegna túnræktar

SP-259:016 gerði

65°50.364N 17°28.888V

Gerði er um 90 m norðvestan við bæ 001 en um 50 m sunnan við norðurhlið túngarðs 014. Aflíðandi tún í halla til vesturs. Ekki er víst að sá blettur sem gerðið er á hafi nokkru sinni verið sléttaður.

Gerðið er afar óljóst. Greina má um 20 m garðlag norður-suður. Um 5 m norðan við suðurenda gengur annað garðlag frá því og í 12 m til vesturs áður en það beygir til norðvesturs og heldur áfram í 10 m. Ekki er hægt að greina norðurhluta gerðisins. Breidd hleðslu er 1,2-2 m en 0,6 m á hæð. Gerðið er grasi gróið og sigið.

Hættumat: hætta, vegna túnræktar

5. Fornleifar og byggð á Rauðuskriðu

Samtals voru skráðir 63 minjastaðir í landi Rauðuskriðu, Skriðusels og Skriðulands. Minjadreifing á þessum slóðum lýtur sömu meginreglu og víðast annars staðar, þ.e. að flestar eru fornleifarnar þekktar í og við heimatún bæjar/býla en fækkar hlutfallslega eftir því sem lengra dregur frá bæ. Þegar ástand minja er skoðað sést hins vegar þveröfugt mynstur, það er gjarnan verst heima við bæi en batnar hlutfallslega eftir því sem fjær dregur bæ.

Það sem helst vekur athygli þegar minjar í landi Rauðuskriðu eru skoðaðar eru annars vegar þau mörgu býli sem byggð hafa verið í landareigninni og hins vegar hin miklu garðlög sem liggja eftir og niður Fljótshéiði. Á Rauðuskriðu er hins vegar að finna afar fjölbreytilegar minjar og skal nú vikið að þeim helstu.

Yfirlit um hlutverk minja og hættumat

Þær fornleifar í Rauðuskriðu sem unnt var að flokka eftir hlutverki eru af ýmsum gerðum eins og sést í eftirfarandi töflu:

Hlutverk	Fjöldi
Útihús	
fjárhús	6
fjós	1
geitakofi	1
hesthús	3
kvíar	2
lambhús	1
útihús	3
SAMTALS	17
Búsetuminjar	
öskuhaugur	1
bústaður	3
býli	3
bænhús	1
SAMTALS	8
Minjar um landnýtingu	
mógrafir	4
mylla	1
áveita	1
heygarður	1
heystæði	1
kolagrafir	1
SAMTALS	9
Samgönguminjar	
vað	1
leið	5
SAMTALS	6

Aðrar minjar	
smalakofi	1
stekkur	3
túngarður	3
óþekkt/annað	16
SAMTALS	23

Eins og eðlilegt má teljast eru útihús algengasti flokkur fornminja (samtals 17 staðir) en einnig var skráð talsvert af minjum um landnýtingu (9 staðir) og búsetumínum (8 staðir). Þeir minjastaðir þar sem hlutverk er óþekkt eru flestir garðlög. Í flestum tilfellum er um að ræða sigin og fornleg garðlög á Fljótsheiði. Ekki er nákvæmlega vitað hvaða hlutverki þessir garðar hafa þjónað en líklega hafa þeir oftast verið e.k. vörslu- og/eða landamerkjagarðar.

Ástand minja á Rauðuskriðu og hjáleigum hennar er fremur gott. Eins og oft vill verða með bæi sem hafa haldist í byggð og þar sem búskapur er enn stundaður, er ástand minja í túni fremur slæmt þar sem flestar þær fornleifar sem þar voru eru nú sléttar í tún. Þrátt fyrir það má ætla að leifar margra þeirra minjastaða í túni sem ekki sjást lengur á yfirborði kunni að leynast undir sverði og er vert að hafa þá staðreynd í huga þegar farið er í framkvæmdir í heimatúni.

Ástand minja í úthögum á Rauðuskriðu er almennt gott og má víða finna mjög áhugaverða og sjónræna minjastaði sem lítið sem ekkert hafa verið skemmdir. Af minjastöðunum 63 sem þekktir eru á Rauðuskriðu og hjáleigum var eiginlegra mannvistarleifa að vænta á 60 stöðum. Af þeim sjást leifar mannvirkja á 47 minjastöðum en á 13 stöðum hafa allar leifar á yfirborði verið skemmdar. Sjaldan er unnt að ákvarða hvort minjastaður hefur verið algjörlega eyðilagður. Margar þessara minja kunna enn að leynast undir grassverði eða nýbyggingum og gætu komið í ljós við framkvæmdir síðar.

Á þeim stöðum þar sem mannvirkjaleifar sjást eru á 32 stöðum tófta- eða hleðsluleifar. Af þeim eru hleðslur á 4 stöðum útflattar, 22 stöðum signar, á 4 minjastöðum standa hleðslur grónar og á 2 stöðum standa hleðslur í góðu ásigkomulagi. Auk þessara minjastaða sér til minjastaða af öðrum meiði (s.s. mógrafa og leiða) á 11 stöðum til viðbótar.

Hættumat var gert á 62 minjastöðum af 63, en ekki var gert hættumat fyrir meintan kolagerðarstað (SP-258:027) þar sem staðsetning hans er ekki þekkt. Af þeim minjastöðum þar sem hættumat var gert töldust 33 minjastaður í hættu en 29 í engri hættu. Þær minjar sem ekki teljast í hættu eru oftast fjarri bæ og framkvæmdum sem

fylgja umsýslu manna. Þær sem teljast í hættu eru það langoftast einfaldlega vegna nálægðar við bæ, samtals 19 fornleifar.¹⁴ Tólf minjastaðir til viðbótar teljast í hættu vegna jarðræktar. Einn minjastaður taldist í hættu vegna vegagerðar og annar vegna rofs. Rétt er að geta þess að bráð hætta steðjar ekki að þessum stöðum og taldist enginn minjastaður í Rauðuskriðulandi í stórhættu. Skógrækt er nú hafin á Rauðuskriðu og í því samhengi er rétt að ítreka að skógrækt getur skemmt fornleifar sé ekki varlega farið í útbreiðslu skógar og viðhaldi. Því er rétt að huga vel að staðsetningu fornleifa þegar frekari skógrækt á jörðinni er skipulögð.

Tillögur um kynningu fornleifa

Á Rauðuskriðu hefur nú um árabíl verið rekin ferðapjónusta bænda og bæinn heimsækir talsverður fjöldi innlendra og erlendra ferðamanna ár hvert. Þær fjölmörgu fornleifar sem er að finna á Rauðuskriðu mætti auðveldlega nota til að kynna forna búskaparhætti og sögu fyrir gestum. Kynning minjastaða fyrir ferðamönnum gæti aukið mjög á gildi ferðapjónustu og útivistar á jörðinni. Slík kynning þyrfti ekki endilega að vera mjög umfangsmikil. Útbúa mætti kynningarbæklinga með fornleifakortum, skýringum og loftljósmyndum þar sem helstu minjastaðir og mögulegar gönguleiðir væru merktar inn. Einnig myndu stikaðar göngu-/reiðleiðir breyta miklu.

Þar sem ástand minja í úthögum er mun betra heldur en í heimatúnum eru skemmtilegustu gönguleiðarnar án efa þær sem liggja spottakorn frá bæ, annars vegar til norðurs og hins vegar til suðurs.

Við fyrirnefndu leiðina, til norðurs frá Rauðuskriðu, mætti vel hefja göngu frá bæ til norðurs að Skriðulandi. Þar mætti skoða þær leifar sem þar sjást og þau garðlög sem liggja í kringum tún býlisins. Áfram væri síðan gengið í rótum Fljótsheiðar til norðurs og leifar Skriðulandsstekkjar við Húsalæk skoðaðar áður en gengið væri upp á heiðina að umfangsmiklun rústum fornbylisins Þorsteinsstaða. Þar mætti gjarnan miðla fróðleik um hjáleigubýggð í Rauðuskriðu og sýna hvernig fornar tóftir hafa verið endurnýttar í íslensku bændasamfélagi en beitarhúsatóftin, sem byggð var á rústum Þorsteinsstaða, er einmitt gott dæmi um slíkt. Á bakaleiðinni mætti þá jafnvel ganga heiðina og skoða hin fornu garðlög á heiðinni (t.d. 258:042 og 043).

Önnur bráðskemmtileg gönguleið gæti legið til suðurs frá Rauðuskriðu. Þá mætti ganga meðfram miklum merkjagarði sem liggur ofarlega á heiðinni norður-

¹⁴ Útlistun á forsendum hættumats er að finna í kafla 4.

suður. Prufuskurður sem tekinn hefur verið í garðinn sýnir að hann er a.m.k. eldri en 1300 og hugsanlega er hann talsvert mikið eldri en það. Garðinum mætti fylgja alla leið að suðurmerkjum. Þar væri upplagt að skoða rústir Skálholts sem talið er fornt býli en ekki er útilokað gegnt hafi öðru hlutverki t.d. að þar hafi verið stunduð e.k. nýting náttúruauðlinda, s.s. kolagerð og/eða járnvinnsla í stórum stíl. Skammt frá Skálholti mætti svo skoða minjar um búskap og landnýtingu á Rauðuskriðu s.s. mógrafir (258:038) og smalakofa á (258:036) skammt austan við rústirnar. Á heimleið væri svo tilvalið að flétta inn fróðleik um hið mikla garðakerfi sem legið um mestalla Suður-Þingeyjasýslu enda væri þá gengið yfir þónokkra garða úr garðakerfinu (s.s. 258:023, 036, 032, 039, 031 og 040).

Í raun eru möguleikar gönguleiða um Rauðaskriðuland nær óþrjótandi og mætti bjóða upp á fjölda göngu-/reiðleiða til viðbótar við þær sem hér hafa verið nefndar, bæði styttri og lengri. Lykilatriði væri að miðla þeim upplýsingum um sögu og búsetu á jörðinni sem þegar hefur verið safnað og mætti jafnvel nota þær fornleifar sem leynast í Rauðuskriðulandi til setja sögu lands og þjóðar í samhengi. Ljóst er að enn er fjölmörgum spurningum um sögu Rauðuskriðu ósvarað. Enn er t.d. óþekkt hvar kirkjan á jörðinni hefur staðið, hvenær hin fjölmörgu hjáleigur byggjast úr landi jarðarinnar og fara í eyði og hvort einhver þeirra býla sem í landareigninni hafa byggst kunna að hafa haft, að hluta eða alfarið, annan tilgang en bara hefðbundinn búskap s.s. þær minjar sem skráðar voru í Skálholti gætu gefið til kynna. Mörgum þessara spurninga mætti hugsanlega svara með frekari fornleifarannsóknum á jörðinni. Hvort og þá hvenær af slíkum rannsóknum verður, getur tíminn einn leitt í ljós.

6. Heimildaskrá

- Aldred, Oscar, Árni Einarsson, Elín Ósk Hreiðarsdóttir og Birna Lárusdóttir. 2005. *Forn garðlög í Suður-Þingeyjarsýslu: Framvinduskýrsla*. Fjölrit nr. FS292-04262. Fornleifastofnun Íslands. Reykjavík.
- Ágúst Ó Georgsson. 1993. *Fornleifaskrá. Skrá um friðlýstar fornleifar*. Reykjavík..
- Árb'06:** Brynjúlfur Jónsson. "Rannsókn í Norðurlandi sumarið 1905". *Árbók Hins Íslenska fornleifafélags* 1906, 3-27.
- ÁrbÞing'87:** Hermann Vilhjálmsson. 1987. "Baráttan við Skjálfandafljót". *Árbók Þingeyinga* 1987, 115-128.
- BBSÞ:** Helgi Jónasson, Jóhanna Á. Steingrímsdóttir & Erlingur Arnórsson. 1986. *Byggðir og bú Suður-Þingeyinga 1985* [án útgáfustaðar]. *Biskupasögur; gefnar út af hinu íslenska bókmenntafélagi* I-II bindi. 1858-1878. Kaupmannahöfn.
- Bogi Benediktsson. 1881-84. *Sýslumannaæfir* I, 124.
- DI:** *Íslenskt fornbréfasafn* I-XVI. 1857-1972. Kaupmannahöfn/Reykjavík.
- Hildur Gestsdóttir og Sædís Gunnarsdóttir. 2001. "Menningarminjar í Aðaldal, Kinn og Bárðardal: Svæðisskráning. Fjölrit nr. FS129-00111. Fornleifastofnun Íslands. Reykjavík.
- ÍF I:** *Íslensk fornrit I. Íslendingabók & Landnáma*. 1986. Reykjavík 1986
- JÁM:** Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns. *Þingeyjarsýsla*. XI bindi. 1943. Kaupmannahöfn.
- JJ:** Johnsen, J: *Jarðatal á Íslandi*. 1847. Kaupmannahöfn.
- Orri Vésteinsson. 2003. Fornleifakönnun á Rauðuskriðu í Aðaldal 2003. Fjölrit nr. FS217-03171. Fornleifastofnun Íslands. Reykjavík.
- SSÞ:** *Þingeyjarsýslur. Sýslu og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags 1839-1844*. 1994. Reykjavík.
- Sturlunga saga* I-II. 1946. Reykjavík.

Óprentaðar heimildir

Túnakort 1920: Þjóðskjalasafn Íslands, Jarðadeild.

Ö-Rauðaskriða. Örnefnaskrá fyrir Rauðuskriðu. Ari Gíslason tók saman eftir upplýsingum frá Sigurði og Árna Friðfinnssonum. Örnefnastofnun Íslands.

Hnitaskrá í Landshnitakerfi (ISN 93)

Samtala	X	Y
258001	569803.5	594036.9
258002	569816.5	594033.5
258003	569880.6	594341.8
258004	569832.9	594175.2
258005	569934.7	594123.9
258006	569846.1	593974.8
258007	569949.9	593843.4
258008	570093.7	592720.3
258009A	569900.2	591109.5
258009B	569918.3	591104.4
258009C	570005.3	591114.7
258009E	569911.6	591149
258009F	569901.2	591160
258009G	569891.7	591227.3
258009H	569882.4	591275
25809I	569926.4	591372.6
258010	570315.5	593032.6
258011	570359.5	593098.6
258012	570551.4	593358
258013	569946.7	594127.8
258014	569988.5	594102.8
258015	570051.4	594241.8
258016	569144	595772.4
258017	569426	595890.5
258017a	569426.2	595889.9
258018	569795.2	597002.9
258019	570264.1	593615
258020	569786	594131.4
258021	569874.9	594354.6
258022	570450.5	593374
258023A	570629.3	592227.8
258023B	570617.5	592123.3
258023C	570618.5	592019.4
258023D	570610.2	591915
258023E	570603.7	591812.7
258023F	570593.3	591710.1
258024	569837.1	594346.4
258025	569640.2	594144.6
258026	569736.5	593782.5
258028	569815.2	594057.6
258029	568065.1	594155
258030	568944.4	596293.5
258031A	570780.6	593300.4
258031B	570684.4	593283.3
258031C	570561.3	593263.5
258031D	570459.5	593247.9
258031E	570358.7	593225.1
258032A	570288.5	592323.5
258032B	570404.3	592324.5
258032C	570545.9	592331.8
258032D	570611.4	592336.9
258033	568943.6	595875.7

258033A	568791.7	594968.4
258033B	569087.6	595005.5
258033C	568880.5	595361.5
25833D	568986.4	595766.4
258034	570577.1	591653.9
258035	570510.6	591661.6
258036	570154.8	591524.7
258037	570088.3	591056.5
258038	569970.2	591395.7
258B001	568775.1	597722
258B002	568771.6	597668.6
258B003A	568683.2	597914.1
258B003B	568686	597916.7
258B003C	568690.5	597916.1
258B003D	568736.7	597922
258B003E	568784	597750.2
258B003F	568789.1	597734.9
258B003G	568799.6	597686.7
258B003H	568796.6	597683.6
258B003I	568802.2	597656.9
258B003J	568807.1	597619.3
258B003K	568748.5	597608.2
258B003L	568730.4	597603.7
258B003M	568697.2	597853
258B003N	568702.4	597819.5
258B003O	568686.6	597817.3
258B003P	568726	597825.6
258B003Q	568763.3	597749.3
258B003R	568705.7	597762.9
258B003S	568731.3	597767.6
259001	569449.7	594370
259002	569464.5	594296.8
259003	569230.7	594615.4
259004	569471.4	594334.1
259005	569385.8	594354.2
259007	569336.9	594436.1
259008	569249.1	594240.8
259009	569408.1	594522.9
259010	569537.5	594708.5
259011	569231.9	594812
259012	569173.2	594584.8
259013	569286	594422.9
259014A	569247.5	594430.4
259014B	569292.9	594446.3
259014C	569408.5	594233.7
259014D	569450.5	594249.7
259014E	569391.5	594478.7
259014F	569448.9	594419.7
259014G	569389.7	594415.8
259015	569446.9	594218
259016	569377.1	594420.3

